

172
CATONIS
DISTICHA DE
MORIBVS, CVM SCHOLIIIS
DES. ERASMI
ROTTERODAMI.

Reliqua sequens pagina enumerabit.

EXCVSVM
apud H. Bynneiman.

Anno. 1571.

INDIECTA

S V N T.

*Dicta Grecia sapientum, interprete Erasmo Rotero-
damo.*

*Eadem per Aufonium, cum Erasmi doctissima enar-
ratione.*

*Mimi Publiani ex eiusdem Erasmi restitutione,
cumq; scholijs eiusdem.*

*Christiani hominis institutum ab eodem Erasmo do-
cto carmine conscriptum.*

*Socratis ad Demonicum oratio parantica, longè ad
iuuentutis mores ritè formandos utilissima.*

Omnia summa cura, diligentiaq; excusa.

LIBELLVS ELEGANTISSI-
mus, qui inscribitur Cato, de præceptis vita
communis, Eras. Roter. Castiga-
tore, et interprete.

P RÆ F A T I O, C V M
breuissimus præceptis.

VM animaduverterem quàm pluri-
mos homines grauitè errare in via
morum, succurrendum, & consu-
lendum eorum opinioni fore existi-
maui, maxime vt gloriòse viuerent
& honorem contingerent. Nunc te fili charissime
docebo, quo pacto mores animi tui componas. Igi-
tur præcepta mea ita legas, vt intelligas, Legere
enim & non intelligere, negligere est.

Itaque Deo supplica.

Parentes ama.

Prima pietas est in Deum.

Proxima in parentes.

Cognatos cole.

Tertia in reliquos cognatos. Supplicamus Deo sacri-
ficijs. Amamus parentes, dum obseruam⁹, & obsequimur.

Colimus cognatos officijs, & consuetudine vita.

Magistrum metue.

Olim dabatur ingenuis pueris pedagogus, quem vere-
rentur. Hunc Magistrum vocant. Et animaduerte ver-

CATONIS

bonum proprietatem. Deo supplicandum est. Parentes amandi. Cognati colendi. Magister metuendus.

Datum serua.

Quod tunc creditum est fidei, id serua veluti depositum.

Foro te para.

Id est, his artibus te exerceas, ut possis in foro versari, hoc est, in causis agendis. Nam hic olim erat primus gradus ad honores summos. Legi in quibusdam vetustissimis codicibus. Foro pare. Id est, accommodate rebus presentibus, quemadmodum dicimus, uti foro.

Cum bonis ambula.

Cum optimis habeto consuetudinem. Nam primum talem te iudicabunt, cum qualibus conspexerint te consuetudinem agere. Deinde bonorum conuietu redderis melior.

Ad consilium ne accesseris, antequam voceris.

Ne ingeras te ipsum alienis negotijs, sed accersitus accedas.

Mundus esto.

Id est, neque sordidus, neque luxuriosus, sed eleganti mundicie.

Saluta libenter.

Conciliat enim ea comitas & affabilitas multorum benevolentiam, & alit partem.

Maiori cede.

Id est, noli certare cum potentioribus.

Minori parce.

Id est, noli senire in eos, qui sunt inferiores, sed illis concede nonnihil.

Rem

Rem tuam custodi.

*Ne profundas temerè facultates tuas, ne vel turpiter
egeas, vel turpius rem pares.*

Verecundiam serua.

*Id est, serua te incontaminatum, ac purum ab inquina-
mentis libidinum. Castum enim verecundum dicitur.*

Est autem aetatis flos his periculis obnoxium.

Diligentiam adhibe.

*Cura in omni re plurimum valet. Negligentia semper
comitem habet infelicitatem.*

Libros lege.

*Nam ex his cito discitur, quod longo vita usu vix asse-
qui queas.*

Quos legeris memento.

*Nam quidam onerant se lectione, alia super alia inge-
rantes, neque quidquam insculpunt memoria.*

Familiam cura.

Domestica negotia tibi curanda sunt, non aliena.

Blandus esto.

Id est, comis in congressu.

Iraisci abs re noli.

*Ne sis morosus. Nam omninò non commoueri stipitis
est, potius quàm hominis.*

Neminem irriseris.

Est enim agumentum arrogantis stultitia. Vel,

Miserum ne irriseris.

*Sic enim quidam codices habent, hoc est, Animi vitia
videri merentur. Calamitas misericordiam meretur po-
tius, quàm risum.*

CATONIS

Mutuum dato.

Cui des videto.

Est quidem aliquando danda pecunia mutuo, sed non quibuslibet, sed reddituris bona fide, sed dignis officio, denique ijs, quibus non graueris & dono dare.

Iudicio adesto.

Adsunt aduocati, & id olim erat officium precipuum in amicos adesse in iudicijs.

Conuiuare raro.

Sapius vocare ad conuiuium, exhaurit substantiam. Sapius ire ad conuiuium, sordidum est. At rarius utrumque, humanitatis est.

Quod satis est, dormi.

Hoc est, non ad voluptatem, sed necessitatem naturae.

Iusiurandum serua.

Non est temerè iurandum. Quod autem iuraris, praestandum est, nisi scelus sit, quod iuraris.

Vino te tempera.

Esto moderatus in vino, vel Abstine à vino. Nam adolescenti dare vinum, est oleum igni addere.

Pugna pro patria.

Pugnandum est nō pro quavis re, sed pro defensione patriae. Nam Carum more, mercede pugnare, turpissimum est, & plus quàm gladiatorium.

Nil temere credideris.

Id est, ne facilis sis ad credenda quævis, quæ dicuntur.

Tu te consule.

A te ipso pete consilium, qui te, tuaque, optimè nosti.
Aut.

Tutò consule.

Id est,

PRAECEPTA

*Id est, caue à consilijs periculosis, tuta consilia sequere.
Nam duplex est lectio.*

Meretricem fuge.

Literas disce.

*Aetas enim prima studio literarum optimè coërcetur
à scortis.*

Nil mentiri debes.

Turpe in puero ingenuo omne mendacium.

Bonis benefacito.

*Beneficia non sunt conferenda nisi in bonos, alioqui pe-
reunt.*

Maledicus ne esto.

Id est, à conuiuijs tempera, neq; carpas vitam alicuius.

Existimationem retine.

*Bonam famam tuere, ne perdas. Perit enim facile. At
non facile sarcietur.*

Æquum iudica.

*Id est, non ad lucrum, aut ad gratiam, sed ad regulam
equitatis.*

Parentes patientia vince.

Ferendi sunt parentes, etiam iniquiores.

Beneficij accepti memor esto.

*Nam dati pulchrum est obliuisci. Accepti meminisse
decer.*

Ad prætorium statò.

Multa enim discuntur in agendis causis.

Consultus esto.

*Id est, calleas scientiam, & morem iuris, ut possis am-
icis opitulari.*

Vtere virtute.

CATONIS PRAECEPTA.

Non viribus, neque dolo.

Iracundiam tempera.

Antè monuit non esse irascendum sine causa. Nunc admonet ad iustam etiam iram moderandam esse.

Trocho lude.

Aleas fuge.

Trochus convenit pueris. Alea infamis erat & apud gentiles. Nunc principum Christianorum lusus est, imo quorundam etiam sacerdotum delicia.

Nihil ex arbitrio virium feceris.

Tyrannicum enim est, respicere quantum possis, non quantum liceat.

Minorem te non contempseris.

Ne fastidias inferiorem te, quod est elati, non cordati.

Aliena concupiscere noli.

Esto contentus tuis.

Coniungem ama.

Ut omnium fortunarum sociam.

Liberos erudi.

Filios castiga, & institue.

Patere legem, quam ipse tuleris.

Quā conditionē prescribis tibi, eadē utere ipse in alios.

Pauca in convivio loquere.

Ut sit alijs etiam loquendi locus.

Illud stude, quod iustum est.

Quod turpe factu est, id ne affectes.

Amorem libenter terto.

Odiū omnibus modis fugiendum est, amor amplectendum. Etiam si quis, parum dignus est, qui redametur, tamen amari se patere.

CATO.

CATONIS
DISTICHORVM
DE MORIBVS.

LIBER. 1.

Dei cultus precipuus.

I Deus est animus, nobis vt carmina dicunt:

Hic tibi præcipuè sit pura mente colendus.

Vulgus existimabat deum placari victimis pecudum, rebusque corporeis. Verùm cum deus ipse sit animus, hoc est, mens, non corpus, & consentaneum est simile gaudere simili, nimirum potissimum colendus est puritate mentis. Quin & hodie vulgus Christianorum corporis quibusdam caeremonijs colit deum, cum gratissimus cultus sit animi pietas. Tales enim adoratores querit pater, qui in spiritu adorent, cum ipse sit spiritus. Nulla gratior pietas diuis, quam si vitam illorum imiteris, hoc est, tolerantiam, mansuetudinem, castimoniam. Atqui hec animi sunt. Animus est deus. Fac quantum potes à corpore te abducas, & ad illum quantum potes accedas, & gratissimum immolâris sacrificium (Pura mente.) Nam vulgus lotis manibus, pedibusque ad sacrum accedebat. Tu mentem purga. Huius sordes deum offendunt, qui videt ea, quæ sunt in animo non in corpore. Si Deus.) Si, hic non dubitantis est, sed ratiocinantis. Vt carmina.) Virgilius in sexto, deum spiritum & mentem vocat. Præcipuè.) Vt intelligas non
A. v. damnari

CATONIS

damnari cultum corporalem, sed hunc tamen, nempe animi esse deo gratissimum.

Somnolentia vitanda.

2

Plus vigila semper, nec somno deditus esto,
Nam diuturna quies vitijs alimenta ministrat.

Sensus est, cum vita vigilia sit iuxta Plinium, cavendum est, ne maximam vitæ partem somno perdamus, præsertim cum è somnolentia vitia multa nascantur, & corporis, & animi.

Cohibenda lingua

3

Virtutem primam esse puta, compescere linguam,
Proximus ille deo, qui scit ratione tacere.

Prima, id est, summa, maximaque virtus est moderari linguam, ne quid temerè loquaris. Deus enim, qui sapientissimus est, rarò loquitur, & non nisi necessaria, cum nihil non videat, nihil non intelligat. Itaque proximus est deo, qui sapienter, et animi iudicio non ita tacere.

Sibi ipsi conveniendum.

4

Sperne repugnando tibi tu contrarius esse,
Conveniet nulli qui secum dissidet ipse.

Qui secum ipse pugnat, nec sibi constat, hic cum alijs convenire non potest, hoc est, qui moribus est inaequalibus, nec vlllo certo vitæ instituto, is non est aptus ad aliorum consuetudinem.

Nemo temerè culpandus.

5

Si vitam inspicias hominum, si denique mores,
Cum culpent alios, nemo sine crimine vivit.

Mortales aliorum notant vitia, sua nemo vident, cum nullus vitijs careat, si quis propius vitam ac mores excutiat.

excitiat.

Utilitas diuitijs anteponenda.

6

Quę nocitura tenes, quamuis sint chara, relinque.
Vtilitas opibus præponi tempore debet.

Aliquoties expedit in loco res charissimas abijcere, si periculum adferant, veluti gemmas, & aurum, quò vita sit in tuto, aut voluptates, quò valetudini consulamus. Non enim voluptates spectari debent, sed utilitas.

Mores pro tempore mutandi.

7

Constans, & lenis, vt res exoptulat esto,
Temporibus mores sapiens sine crimine mutat.

Pro tempore licet alios, atque alios mores sumere, vt modò grauis sit, modò lenis, hoc est, placidus, ac remissus, pro re, proquę loco. Vide num legendum sit Lenis, pro Lenis, quod magis respondet ad constans, vt sit sensus.

Aliquando persistendum in sententia, aliquando mutandum consilium pro tempore, Porro versus constabit si legas, Constans, & lenis vt res cunque exoptulat, esto.

Vxori non semper assentiendum

8

Nil temerè vxori de seruis crede querenti,
Sæpe etenim mulier, quem coniux diligit, odit.

Illud vxoribus ferme peculiare est, vt maritos instigent in seruos. Vnde monet, ne temere fidem habeas huiusmodi querelis.

Instandum correctioni amici.

9

Cumq; mones aliquem, nec se velit ipse moneri,
Si tibi sit charus, noli desiltere cœptis.

Non

CATONIS

Non satis est leniter admonere peccantem amicum. Urgendus est, & insistendum, ut vel improbitate vincas, si quid erit, quod ad famam illius, aut salutem pertineat.

Stulti verbis non vincuntur.

10

Contra verbosos noli contendere verbis.

Sermo datur cunctis, animi sapientia paucis.

Si cum cordatis agas, non est opus multis verbis. Si cum stulto, frustra contendis, preterea quod stultitia verbosissima sit.

Amicus sibi quisque primus.

11

Dilige sic alios, ut sis tibi charus amicus.

Sic bonus esto bonis, ne te mala damna sequantur.

*Sic amicis utere, ut ipse sis proximus. Sic alijs benefac, ne tibi ipsi noceas. In priore versus est venusta redditi-
tio similium, in dilige & Amicus: in secundo contrario-
rum, Bonus, & mala.*

Rumores spargere vetitum.

12

Rumores fuge, ne incipias novus auctor haberi.

Nam nulli tacuisse nocet, nocet esse locutum.

Ne quid in vulgus sparseris, propterea quod rumor saepe numero in eius caput recidit, à quo profectus est. Si rumor nihil habet periculi, tamen nihil nocet siluisse. Si quid habet, nocet locutum esse.

Fide aliena non promittendum.

13

Rem tibi promissam, certò promittere noli.

Rara fides ideo est, quia multi multa loquuntur.

*Noli certò promittere cuiusquam alieni promissi fidu-
cia. Quod in te situm est, id prestare potes. Alienam fi-
dem*

dem præstare nõ potes. Et vulgus hominum ad pollicendum facillimum, in præstando sæpe fallit.

Iudex quisq; sui.

14

Cum quis te laudat, iudex tuus esse memento.

Plus alijs de te, quàm tu tibi credere noli.

Ne te ipsum æstimaueris aliorum laudatione, sed tua ipsius conscientia. Te ipsum interroga qualis sis, & si animus tibi responderit te longè alium esse, quàm hic, aut ille te facit, magis credere debes tibi ipsi, cui notior es, quàm alijs.

Beneficiorum ratio.

15

Officium alterius multis narrare memento,

Atque alijs cùm tu benefeceris, ipse fileto.

Beneficii accepti meminisse oportet, obliuisci datæ. Qui dat beneficium, eius est dissimulare se dedisse, ne commemorando videatur exprobare. Eius qui accepit est, passim predicare, ne videatur ingratus, & inmemor.

Senio bene gesta referenda.

16

Multorum cum facta senex & dicta recenset.

Fac tibi succurrant iuuenis quæ feceris ipse.

Senes, qui multa viderunt, & audierunt, multorum dicta, facta quæ solent referre. Sed curandum est, ut ita nos geramus in iuuentute, ut in senectate succurrat nobis non solum quid alij rectè dixerint, aut fecerint, verum etiam quid nos ipsi.

Suspicionis labe.

17

Ne cures, si quis tacito sermone loquatur.

Conscijs ipse sibi de se putat omnia dici.

Cùm

CATONIS

Cum videris quosdam inter se secretò colloqui, ne statim suspiceris eos malè de te loqui. Nam id signum est hominis malè sibi conscij.

In prosperis de aduersis cogitandum 18

*Cum fueris felix, quæ sunt aduersa cauetò,
Non eodem cursu respondent vltima primis.*

In rebus secundis ne quid accidat aduersi, cauendum est, Solæ enim fortuna sæpius verti in aduersum, & lætitijs addere tristem exitum. Ergo cum res secunda sunt maximè, tum maximè meditandum est, quo pacto aduersam fortunam feras, ne, si inexpectata venerit, & impronissum te oppresserit calamitas, succumbas.

Mors alterius non speranda, 19

*Cum dubia & fragilis sit vita nobis tributa.
In morte alterius spem tu tibi ponere noli.*

Legendum est hoc heredipetis, & qui testamentis inhiant. Fit enim sæpenumero, ut qui mortem alterius expectat, prior ipse moriatur, etiam si iunior, aut robustior fuerit. Nam ipsa hominis vita fragilis & incerta res est, & quouis casu abrumpitur.

Animus in dono æstimandus. 20

*Exiguum minus cum dat tibi pauper amicus,
Accipito placidè, plenè & laudare memento.*

Munera sunt æstimanda non suo pretio, sed animo donantis. Ita legimus summos principes aquam manu cana haustam, & malum oblatum summa cum alacritate, perinde ut maximum munus, accepisse. Accipito placide & alacri vultu, ut ostendas tibi gratum esse. Et plene)

plene) id est, non malignè, sed candidè, ut prae te feras
pro exiguo munere te multum debere.

Paupertatis tolerantia.

21

Infantem nudum cum te natura creavit,
Paupertatis onus, patienter ferre memento.

Cum natura nudos produxerit, satis intelligere pos-
sumus divitias alienas esse, neque secundum hominis na-
turam. Si membrum perdis, est fortasse quod doleas. A-
liquid tui decessit. Sin opes auferuntur, aut non contin-
guunt, noli valde cruciari. Siquidem in his, quae verè sunt
hominis, nihilo plus habent reges, quam tu pauper. Vis
scire quid verè tuum sit? Cogita quid habueris, cum na-
scereris.

Mors non formidanda.

22

Ne timeas illam, quæ vitæ est ultima finis,
Qui mortem metuit, quod vivit, perdit id ipsum.

Qui mortem timet, non solum non effugit mortem,
sed insuper hoc ipsum vita, quod datur, perdit. Nam
anixè vivere, non est vivere.

Amicorum ingratitude fugienda

23

Si tibi pro meritis nemo respondet amicus,
Incusare deum noli, sed te ipse coërce.

Nihil est acerbius, quam amicus ingratus. Quod ta-
men si acciderit, non est imputandum deo, tanquam il-
lius acciderit culpa. Quin potius te ipsum coërce, ne de-
nuò benefacias ingratis. Quidam enim si beneficienti-
bus fortuna non respondeat, superos incusant, dicentes
eos non habere rationem rectè factorum, cum eius acci-
derit

derit culpa, qui sine delectu contulit beneficium.

Fragilitas.

14

Ne tibi quid desit, quæsis utere parcè,
Utque, quod est serues, semper tibi deesse putato.

Ut ere parcè id est, modicè non profusè, *quæsis* id est. parvis. Et ut serues quod habes, semper imaginare tibi deesse, ut semper aliquid addas. *Sera autem* ut inquit Hesiodus, in fundo parsimonia.

Promissio iterata molesta.

15

Quod præstare potes, ne bis promiseris vlli,
Ne sis ventosus, dum vis urbanus haberi.

Quod non possis efficere, ne semel quidem est promittendum, ne temere facias. Porro quod præstare possis, id iterum, atque iterum promittere iactantia est, non humanitatis. *Molesta est verbosa promissio, molestior exprobratio.*

Ars arte deludenda.

16

Qui simulat verbis, nec corde est fidus amicus,
Tu quoque fac simile, sic ars de'uditur arte.

Erga eum, qui fūco utitur, tu item contra utere fūco, & iuxta prouerbiū, Cretiza contra Cretensem. Satiū est nonnunquam retinere simulatum amicum, quam reddere apertum inimicum. Id enim fiet, si ostenderis te sentire fūcum.

Blandiloquentia suspecta.

17

Noli homines blandos nimium sermone probare.

Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.

Semper suspecta sis tibi blandiloquentia. Nec esti-

mes

mes hominis ex bonis dictis, sed ex beneficiis. Insidiatur tibi quisquis admodum bl. indus est. Memento sic capi, & illi aures, videlicet imitatione vocis. Et assentatione maxima pars hominum capitur, dum adulator sese ad omnes affectus attemperat.

Liberi artibus instruendi

28

Si tibi sint nati, nec opes, tunc artibus illos Instrue, quò possint inopem defendere vitam.

Artem, ut habet proverbiū, non solum quævis terra, sed quævis etiam alit fortuna. Unde certissimum viaticum est ars, qua quocunque terrarum venias, defendit ab egestate. At nunc vulgus liberos suos diuitum, aut principum ministerijs dedicat, ubi duo simul maxima discant mala, luxum, & otium. Porro, quòd hic precipit pauperibus esse faciendum, id ego suaserim diuitibus quoq;, ut liberos suos iubeant artem aliquam discere, unde geminum commodum consequantur. Primum, prima illa ætas artificio occupata a lōgè pauciorib⁹ inficietur vitijs, deinde, si fortuna abstulerit opes, non erit cur vel mendicent, vel ad sordidas, aut fœdas artes, adigantur, puta turpe ministerium, aut militiam.

Res quomodo æstimanda.

29

Quod vile est, charum, quod charum, vile putato: Sic tibi nec parcus, nec auarus habebis vlli.

Quod vulgus magni facit, tu contemne. Quod vulgus negligit, tu magni facito: ita fiet, ut nec tibi sis parcus. Audebis enim uti, quæ non magni facis. Neq;, cuiquam videberis auarus, cum nō expetes auide, neq;, seruabis attentè, quæ cupiunt illi. Vulgus plurimi facit

B diuitias,

diuitias, minime facit probitatem, & eruditionem. Tu inuerte estimationem. Res autem cuius, tales sunt, qualis est de his opinio. Vulgus lauiam putat rem pauperem, aut rhobum. Tu contra vilem rem putato, & putas rem esse lautissimam, orum gallina recens, lactucam, pullum gallinaceum. Ita nec tibi videberis sordidus, cum habeas lecta tuo iudicio, nec aliorum expetes lautitias, quae tibi viles sunt.

Culpa non facienda.

30

Quae culpae soles, ea tu ne feceris ipse,
Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum.

Turpe est committere te, quod doces alios non esse committendum. Vita turpis abrogat auctoritatem docenti.

Concedenda petenda.

31

Quod iustum est petito, vel quod videatur honestum.

Nam stultum petere est, quod possit iure negari.

Quod inhonestum est, a nemine petendum est. Nullus enim debet cuiquam in re turpi morem gerere. Aut sic. Quod iniustum est, id est, quod non debetur, iure negari potest. Ergo non à quouis petas, sed ab eo, cuius officium est præstare quod petis: neque quidinis, sed quod cum honestate coniunctum est. Nam id petitur aliquando, & ab his qui non debent.

Nota ignotis non commutanda.

32

Ignotum noto tibi, tu præponere noli.

Cognita iudicio constant, incognita casu.

Ne facile commutes nota cum ignotis, puta amicum, vel rem

rem, vel vite genus. Notis enim commodius uteris, de quibus indicare potes, quæ si bona sunt, rectius uteris, sin mala, facilius tolerabis. Quandoquidem iuxta Plautum. Nota mala, mala non sunt. Ignota verò cuiusmodi futura sint, incertum est. Fit autem sæpenumero, ut quæ in expetendo putâris prima, in experiendo repudies.

Dies quisque supremus putandus.

33

Cùm dubia incertis versetur vita periclis,
Pro lucro tibi pone diem, quicumque laboras.

Cum vita per se incerta versetur in periculis incertis, unumquenque vitæ diem in lucro deputa. Unusquisque enim dies poterat esse ultimus, & incertum erat, an tibi contingeret, Ergo in tot vitæ periculis quicumque dies non eripitur, is in lucro est deputandus. Quicumque laboras id est, quicumque sollicitus es, & angeris huius vitæ malis. Nam tamen si Plautus, incertis, ut sint duæ dictiones, vertit, mihi magis probatur, ut legamus, incertis, unica, dictione, ad hunc modum. Cum vita dubia versetur id est, iacetur incertis periclis, id est, casibus. Nam pericula hoc minus à nobis vitari possunt, quod incerta sunt. Vita est i naufragium, non vitasti ruinam, vitasti bellum, incidis in latrones, vitasti pestem, morderis à vipera. Mille periculis obnoxia est hominis vita, atque his quidem incertis, & ob id inevitabilibus.

Obsecundandum amicis.

34

Vincere cùm possis, interdum cede sodali.

Obsequio quoniam dulces vincuntur amici.

B. ij.

Nihili

Nihil hoc disticho elegantius fingi potuit. Obsecundandum aliquoties amicis, & de tuo iure concedendum. Siquidem ea facilitas, ac morigeratio retinet amicos in amicitia. Contrà, quidam dum abstinatè rixantur de lana caprina, malunt amicitiam rescindere, quam vlla in re obsequi animo amici.

Amicitia mutua officia.

35

Ne dubites, cum magna petas, impendere parua. His etenim rebus coniungit gratia charos.

Amicitia constat officijs mutuis, & iuxta proverbium, manus manum fricat. Gratiam hic vocat Deam benevolentia.

Amicitia rixas edit.

36

Litem inferre caue, cum quo tibi gratia iuncta est.

Ira odium generat, concordia nutrit amorem.

Cauendum est, ne per inimicitiam lis incidat cum amico: propterea quod ex iurgio resident in animis vestigia quedam, quae benevolentiam vertunt aliquoties in odium: & non optimè coire solet semel rescissa concordia. Ergo morositas omnis, & asperitas debet abesse ab amicitia.

Castigatio sine ira.

37

Servorum ob culpam cum te dolor urget in iram, Ipse tibi moderare, tuis ut parcere possis.

Ne punias servum, aut discipulum, quandiu senseris te ira commotum. Pessimus enim author rerum gerendarum ira. Sed prius temperes animo tuo, ut sedata iracundia, vel ignoscas, vel mitius punias. Ita Philosophus

loſophus quidam : Punirem te (inquit ſeruo,) ni iratus eſſem. Et Plato ſublato in ſeruum baculo, rogatus quid ageret: ego, inquit, caſtigo hunc intemperantem, ſeipſum ſignificans ira concitum.

Patientia vincere.

38

Quem ſuperare potes, interdum vince ferendo.

Maxima enim morum ſemper patientia virtus.

Maximi animi eſt, cum poſſis vincere, pati tamen ut vincaris, & negligere aduerſarium. Hac virtute inter mortales non eſt alia præſtantior.

Quæſita ſunt conſervanda.

39

Conſerva potius, quæ ſunt iam paræ labore:

Cum labor in damno eſt, creſcit mortalis egeſtas.

Facilius, ac tutius eſt ſeruare quod tuo labore quaſitum eſt, quàm ſarcire, quod profuſione diminueris, ac detrinueris. Cum enim laboratur integra re, facilè defenditur inopia. Verum ubi laboratur in damno ſarciendo, creſcit, & obruit nos egeſtas.

Conſulendum ſibi inprimis.

40

Dapsilis interdum notis, charis & amicis,

Cum fueris fœlix, ſemper tibi proximus eſto.

Cum fueris fœlix) hoc eſt, lauta fortuna, fueris interdum dapsilis id) eſt, liberalis. Notis, charis & amicis,) notis, ut vicinis, charis, quos diligis, amicis, ut cognatis. Semper tibi proximus eſto) interdum in illos ſis beneficius, in te ſemper : & ita amicis ſis amicus, ut tibi ipſi ſis amiciffimus.

B.ij.

CATO

CATONIS DISTICHORVM
DE MORIBVS LIBER. II.

P R Æ F A T I O.

Elluris, si forte velis cognoscere cultus,
Virgilium legito, quòd si inage nosse
laboras

Herbarum vires, Macer tibi carmine
dicet.

Si Romana cupis, & punica noscere bella,
Lucanum quæras, qui Martis prælia dicet.
Si quid amare libet, vel discere amare legendo,
Nasonem petito. Sin autem cura tibi hæc est,
Vt sapiens viuas, audi quòd discere possis,
Per quæ semotum vitij traducitur æuum.
Ergo ades, &, quæ sit sapientia discere legendo.

Hoc est, ex alijs poetis alia licebit cognoscere. Virgilus in libris Georg. docet agriculturam. Macer tradit vires herbarum. Quanquam alius quispiam fuit hic, Macer, quam is, quem habemus vulgo, ni fallor. Lucanus narrat Romanorum ciuilia bella, ubi legendum arbitror Ciuica, pro punica. Nihil enim de Punicis bellis scripsisse legitur Lucanus. Ovidius tradit artem amandi, & in elegijs docet amores. Quòd si cupis artem, & rationem rectè, beatèq; viuendi cognoscere, hunc librum legito. Is te docebit non vulgares artes, & nugæ, sed quo pacto vitam exigas semotam, id est, liberam, & immunem à vitij.

De omnibus bene merendum. 1.2

SI potes, ignotis etiam prodesse memento,
 Vtilius regno, meritis acquirere amicos.

Non solum in amicos oportet esse beneficium, verum ignoti quoque conciliandi sunt, ac deuincendi beneficentia, si modo possis prodesse. Vtilius enim est, quam plurimos amicos parare meritis, id est, benefactis, quam parare regnum. Regnum enim eripi potest, amici succurrunt eiecto, firmiores sunt, quos beneficio adiunxeris, quam quos potestate premas.

Arcana non scrutanda. 2

Mitte arcana dei, cœlumque inquirere quid sit.

Cum sis mortalis, quæ sunt mortalia cura.

Iuxta Socratis sententiam, Quæ supra nos, nihil ad nos. Admonet, ut omisso studio naturalis philosophiæ, ea curemus, quæ ad vitam humanam pertinent, hoc est, ad mores componendos, & animum malis purgandum affectibus.

Mortis timor gaudia pellit. 3

Linque metum lethi. Nam stultum est tempore in omni.

Dum mortem metuis, amittis gaudia vitæ.

Eandem sententiam legis in priori lib. Pro Amittis, arbitrar legendum, Amittere. Qui mortis metu semper anxius viuit, stultè facit. Primum enim, non vitat, id quod timet. Deinde, si quid habet hac vita iucunditatis, eam suo vitio perdit.

Iracundia cauenda. 4

Iratus de re incerta contendere noli.

Impedit ira animum, ne possit cernere verum.

Pyrrus admonere solitus erat tyrones, ne irascerentur. At multo magis cauere oportet iracundiam eos, qui disputant. Melius enim iudicat, qui vacat ira. Contra, ira obstat animi iudicio.

Expendendum, ubi opus est. 5

Fac sumptum properè, cum res desiderat ipsa:
Dandum etenim est aliquid, cum tempus postulat,
aut res.

Equidem opinor promptè legendum, pro properè. Sumptum, quum necessario faciendum est, libenter, & promptè facito, ne videaris grauatim facere. Nam aliquid omnino insumendum est, non passim, sed quoties tempus, aut causa postulat, hoc est, in nuptiis, in festis, item in amicis.

Fortuna modica tutior. 6

Quod nimium est fugito, paruo gaudere memento.
Tuta mage est puppis, modico quæ flumine fertur

Humilis fortuna tutior est, quàm excelsa. Nauis tutior, quæ in paruo est flumine, quàm quæ in pelagi fluctibus natat.

Occulta vitia reticenda. 7

Quod pudeat, socios prudens celare memento:
Ne plures culpent id, quod tibi displicet vni.

Ne indicaueris amicis, aut ne committas testibus alijs, cuius te facti pudeat, ne plures reprehendant, si scierint id, quod vni tibi displicet. Si solus tibi conscius fueris, hec est, si quid peccas, pecces absque arbitris.

Occul.

Occulta tandem reuelantur.

8

Nolo putes prauos homines peccata lucrari,
Temporibus peccata latent, & tempore parent.

*Ne putes nocentes lucrari, hoc est, impunè auferre
sua peccata. Latent quidem, sed ad tempus postea pa-
rent, id est, manifestantur. Tempus enim, & celat, &
aperit omnia. Parent autem dictum est, pro apparent.*

Imbecillitas virtute compensatur.

9

Corporis exigui vires contemnere noli,
Consilio pollet, cui vim natura negauit.

*Noli contemnere inimicum, licet sit pusillo corpore.
Nam saepe, quod corporis viribus detractum est, natura
addidit ingenij viribus. Quanquam hac sententia la-
tius patet, nempe hominem non esse aestimandum proce-
ritate, roboréque corporis, sed animo potius.*

Cedendum potentiori ad tempus.

10

Quem scieris non esse parem tibi, tempore cede,
Victorum à victo superari sæpe videmus.

*Si senseris tibi rem esse cum potentiore, cede ad tem-
pus, & sine penes illum esse victoriam. Nam incidit se-
penumero opportunitas, ut mutatis vicibus rerum vin-
cat, qui victus fuerat, superior sit, qui fuerit inferior.
Conuenit cum illo. Vir fugiens, & denno pugnabit.
Quidam stulta pertinacia statim aut vincere volunt,
aut pessundari.*

Rixandum cum familiaribus non esse.

11

Aduersus notum noli contendere verbis,
Lis minimis verbis interdum maxima crescit.

Vt antè legisti, contra verbosos non esse contenden-

B.v.

dum

*dum verbis : ita cum familiaribus rixandum non est,
quod summa discordia soleat nasci ex verbulis lenissimis*

Fortuna non quarenda sorte.

12

*Quid deus intendat, noli perquirere sorte,
Quid statuatur de te, sine te deliberat ipse.*

*Sensus est : Ne sortilegijs, ac malis artibus inquiras,
quid de te futurum sit, quandoquidem id deus sciri non
vult. Neque enim te in consilium adhibet, cum aliquid
decernit de te. Quod si te vellet id scire, nimirum accer-
feret te in consilium.*

Luxus odium generat.

13

*Invidiam nimio cultu vitare memento,
Quæ si non lædit, tamen hanc sufferre molestum est.*

*Germanus sensus sic habet. Ne nimio splendore,
strepituque vita conflaueris tibi hominum odium, qui
tametsi non possint te ledere, tamen molestum est viuc-
re obnoxium odio multorum. At per se incundum est,
omnibus esse charum, etiam si nihil utilitatis inde ca-
pias. Quanquam hic ablativus Nimio cultu, non re-
fertur ad verbum Vitare, sed ad invidiam, ut sub au-
dias conflatum, aut ex nimio cultu.*

Animus non deponendus ob iniquum iudicium

14

Esto animo forti, cum sis damnatus iniquè.

Nemo diu gaudet, qui iudice vincit iniquo.

*Ne abicias animum, si aduersarius vicit te prater
ius. Nec enim diu exultabis, sed quod perperam pro-
nunciauit iudex, id deus reindicabit.*

Reconsiliatis lis non refrigeranda.

15

Litis

Litis præteritæ noli maledicta referre.

Post inimicitias iram meminisse, malorum est.

Post reditum in gratiam non oportet litis antea acta conuitia reficere, sed obliuisci superiorum iniuriarum. Finita enim simultate, debet & irarum esse finis. Secus autem facere, malorum est. Græci vocant *μνησκάνησθαι* verbo videlicet infami, præteritorum malorum memoriam.

Te ipsum neque lauda, neque culpa.

16

Ne te collaudes, ne te culpaueris ipse,

Hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis.

Te ipsum nec vituperes, nec laudes. Vtrunque enim videtur affectantis inanem gloriam. Nam & qui se vituperat, ob id facere videtur, ut refellatur ab alijs, & aduersa audiat.

Parsimonia.

17

Vtere quæsitis modicè, cum sumptus abundat,

Labitur exiguo, quod partum est tempore longo.

Sera in fundo parsimonia. Dum adhuc multum superest, incipe parcius uti. Cuius enim effluunt parta, quam colliguntur.

Supercilium nonnunquam deponendum.

18

Insipiens esto, cum tempus postulat, aut res.

Stultitiam simulare loco, prudentia summa est.

Aliquando ponendum est supercilium, & remittenda seueritas, ut in conuiuijs, in lusi, deponenda persona sapientis, sumenda stulti, præsertim inter stultos, at ita, ut stultum agas, non ut stultius fias. Summa enim prudentia est, seruire tempori. Loco id est cum
est

est opportunum. Ita Terentius, in loco verò laudo.

Neque prodigus, neque avarus.

19

Luxuriam fugito, simul & vitare memento,
Crimen avaritiæ: nam sunt contraria famæ.

Pugnat inter se luxus, & avaritia. Nam alterum est profusi, alterum sordidi, utrunque vitium iuxta fugiendum est, utpote quod fœdam pariat famam. Siquidem, qui nimium parci sunt, audiunt κούφο πείσσει, id est, cumini sectores, & οὐλαμέριξε, id est, ficos dividende, similiaque. Qui luxu sua persundunt, nepotes, & lurcones appellantur.

Loquaci parum credendum.

20

Noli tu quædam referenti credere semper,
Exigua est tribuenda fides, qui multa loquuntur.

Non statim fides habenda ijs, qui semper aliquid novi rumoris adferunt, deque aliorum factis nuntiant aliquid. Parum enim credendum ijs, qui multa loquuntur, propterea quòd huic vitio vanitas soleat esse admixta.

Ebrius vinum non accuset.

21

Quod potu peccas, ignoscere tu tibi noli.

Nam nullum crimen vini est, sed culpa bibentis.

Vulgus ita solet excusare sua peccata, Vinum in causa fuit, bene potius hoc dixi. Verùm tibi ipsi imputa, non vino, quod tuo vitio noxium fuit, non suo.

Amicis consilia credenda.

22

Consilium arcanum tacito committe sodali.

Corporis auxilium medico committe fideli.

In rebus arcanis, & tacendis, caue ne quemvis consultas,

solas, sed eum duntaxat, cuius fidem in tacendo perspetam habearis, ne non solum non opituletur, sed laedat etiam, & infamet. Neque enim corporis vitia cuius aperias, sed medico nota fidei, qui celet, & succurrat.

Successus malorum ne te offendat.

23

Successus indignos noli tu ferre molestè,
Indulget fortuna malis, ut laedere possit.

In hoc versu multi laborant. Quidam. s. elidunt in Successus. Verum si tollas Tu, dictionem planè hic supernuacua, nihil supererit scrupuli. Ne te cruciet prosperitas, quæ nonnunquam contingit indignis. Non enim illis fauet fortuna, sed insidiatur, & illicit, ut postea gravius laedat.

Futuros casus providendos.

24

Prospice, qui veniunt, hos casus esse ferendos:
Nam leuius lædit, quicquid præuideris antè.

Quicquid accidere potest homini, id, antequam accidat, tecum meditare, ut ne subitum sit, si acciderit. Minus enim cruciant mala, quæ non accidunt inopinanti.

Animus in aduersis spe fouendus

25

Rebus in aduersis animum submittere noli.

Spem retine, spes vna hominem nec morte relinquit.

Cum fortuna sauit, sustine te ipsum animi fortitudine, ac serua rebus secundis, nec abicias spem, quæ sola nec morientem relinquit. Quamdiu enim anima est, spes est, & in pyxide Pandora sola spes in labro hæsit. Item Ouidius: Viuere spe vidi, qui moriturus erat.

Opportunitas

Opportunitas, cum contingit, tenenda. 26
 Rem, tibi quam noscīs aptam, dimittere noli.
 Fronte capillata, post hæc occasio calua.

Quoties fortuna offert commoditatem aliquam, quæ tibi sit apta, statim arripe. Nam occasio frontem habet capillatam, ut ea parte teneri possit. Verum si semel se verterit, ab occipite calua est, ut iam reprehendi nequeat, hoc est, opportunitas cum contingit, teneri potest. Non redit autem cum volēs, si neglexeris. Hic admonendum illud, quod Græci fingunt de deo Cero, de quo nos copiose in proverbijis.

Futura ex præteritis colligenda. 27
 Quod sequitur, spectata, quodque imminet, ante videto.

Illum imitare deum, qui partem spectat vtraque.

Ex præteritis futura collige. Ex præteritis bene, scilicet sue gestus consilium cape, quo pacto futuris occurras, exemplo Iani dei Romani, quem bisfrontem fingebat antiquitas, quod oporteat, prudentem virum eosque depicti ὀπίσσω, id est, à fronte, & à tergo. (ut inquit Homerus) habere oculos. Illud autem sequitur nos, quod præterit, & à tergo est.

Vita ratio habenda. 28

Fortior ut valeas, interdum partior esio.
 Pauca voluptati debentur, plura salutis.

Vita rationem moderare magis ex salutis, ac bonæ valetudinis ratione, quam voluptatis. Non enim in morbo tantum oportet ab intemperantia cavere, ve-

rumetiam cum rectè valeamus. Parcius vitandum est rebus omnibus, nempe somno, potu, cibo, Venere, lusu, ne in morbum incidamus. Et nonnihil dandum est voluptati, multò plus tamen salutis, qua perdita, pereunt simul & voluptates omnes.

Multitudini cedendum.

29

Iudicium populi nunquam contempleris vnus,
Ne nulli placeas, dum vis contemnere multos.

Nunquam optima placent multitudini, tamen sapientis est, non pugnare solum aduersus vniuersos. Nam frustra sapit, qui solus sapit, cum omnibus disidere videatur.

Ante omnia valetudinem cura.

30

Sit tibi præcipuè, quod primum est, cura salutis.
Tempora ne culpes, cum sis tibi causa doloris.

Ante omnia, bonæ valetudinis rationem habere, ne si tua intemperantia in morbum incideris, postea pudore reicias culpam in cæli insalubritatem, aut soli, sicuti vulgus solet. Nam plerique morbi nobis accidunt ex intemperantia vite.

Somnia non obseruanda.

31

Somnia ne cures, nam mens humana, quod optat
Cum vigilat, sperans, per somnum cernit id ipsum.

Quidam anxie obseruant sua somnia, & ex his de futuris estimant, cum somnia dormientium nascentur ex affectibus vigilantium, neq; significant quid sit evenituum, sed quod aliquando cogitaueris, dormienti representent.

CATO.

CATONIS
DISTICHORVM DE
MORIBVS LI-
BER III.

P R Æ F A T I O.

O C quicunque velis carmen cognosce:
re lector,

Hæc præcepta feres, quæ sunt gratif-
sima vitæ.

Instrue præceptis animum, nec discere cesses,
Nam sine doctrina vita est quasi mortis imago.
Commoda multa feres. Sin autem spreueris illud,
Non me scriptorem, sed te neglexeris ipse.

*Hec est. proæmij loco. Absque ratione bene viuendi
vita non est vita, sed simulacrum mortis. Hoc carmen
vtilissima vite præcepta tradit, si studeas agnoscere.
Sin spreueris, te ipsum contempseris, non scriptorem.
Siquidem tua res agitur, non illius.*

Recte agendo aliorum linguam ne timeas.

Cùm rectè viuas, ne cures verba malorum.

Arbitrij nostri non est, quid quisque loquatur.

*Si malè de te loquuntur mali, cùm tu nihil facias
mali, esto contentus conscientia rectè factorum. Nam
in te situm est, ut bene agas, non est in te situm, quomodo
de te loquatur hic aut ille.*

Amici crimen celandum.

Productus testis, saluo tamen ante pudore,

Quantumcunque potes celato crimen amici.

Si

Sic iteris testis in crimine amici, celabis pro virili maleficio illius, ita tamen, ut ipse non ladas famam tuam, & tantum silentij dabis amicitia, quantum patietur, & fama tua, & testimonij religio.

Blandiloquentia suspecta.

3

Sermones blandos, blatosq; cauere memento.

Simplicitas veri sana est, fraus ficta loquendi.

Veritatis simplex est oratio, insidiosa est blandiloquentia. Proinde suspecta semper esse debet prudentibus.

Ignava vita fugienda.

4

Segnitiam fugito, quæ vitæ ignavia fertur,

Nam cum animus languet, consumit inertia corpus.

Ignava, & otiosa vita fugienda est. Nam torpor animi, corpori quoque situm, & languorem adducit.

Animi exercitatio corporis quoque valetudini confert.

Animus fessus relaxandus.

5

Interpone tuis interdum gaudia curis,

Ut possis animo quemuis sufferre laborem.

Animus, serijs negotijs fatigatus, aliquando relaxandus est honestis, ac moderatis voluptatibus, ut, redintegratis viribus, ad ferendos labores sufficiat. Nam,

Quod caret alterna requie, durabile non est.

Malo animo neminem reprehendas.

6

Alterius dictum, aut factum ne carperis unquam,

Exemplo simili ne te derideat alter.

Quod in alios feceris, hoc in te fiet ab alijs. Si libenter reprehendas aliorum facta, dictaue, tuo exemplo & alij inteventur.

Hæreditas augenda:

7

Quæ tibi fors dederit tabulis suprema notato,
Augendo serua, ne sis, quem fama loquatur.

Quod tibi obuenit ex testamento tuorum, id serua, ne fias vulgò fabula. (Quæ fors suprema) id est, hæreditas dedērit tibi. (Notato) id est inscribe tabulis testamentarijs, vel notata, id est, scripta tabulis, ea augendo serua) id est, ita serua ut augcas etiam. Vulgus enim multa discere solet in νεοπλούτους, id est, in novas natos diuitias.

Senectus sit munifica.

8

Cum tibi diuitiæ superant in fine senectæ,
Munificus facito viuas, non parcus amicis.

Est vitium hoc senibus peculiare, ut quò proprium accedant ad mortem, hoc sint contractiores. Superant) id est, supersunt, & abundant. In fine senectæ) id est, in extrema senectute, quam decrepitam vocant. Tum igitur dones, sed amicis, qui te foveant obsequijs.

Verba attendenda, non os loquentis.

9

Vtile consilium dominus ne despice serui.
Nullius sensum, si prodest, templeris vnquam.

Propter authoris humilitatem non est contemnenda salubris sententia. Nec spectandum est, quis dicat, sed quid dicatur.

Presenti utendum fortuna.

10

Rebus, & in censu, si non est, quod fuit antè,
Fac viuas contentius eo, quod tempora præbent.

Diminuta fortuna tua, non est utendum eodem splendore

splendore, quo prius, sed contentus eris eo genere vita,
quod praesens fortuna tibi praeber, & quod adest, boni
consules.

Uxor spe dotis non ducenda.

11

Vxorem fuge ne ducas sub nomine dotis,
Nec retinere velis, si coeperit esse molesta.

Fuge) id est, cane, ne ducas uxorem sub nomine do-
tis, id est, dotis causa. Et si duxeris dotatam, ne dotis re-
spectu eam retineas, si tibi gravis sit, sed contempta dote
repudies. Quamquam id apud christianos non habet
locum.

Alieno sapore exemplo.

12

Multorum disce exemplo, quæ facta sequaris,
Quæ fugias, vita est nobis aliena magistra.

Qui suis discunt periculis quid expediat, magna
mercede discunt. Sapiens ex aliorum vita sumit viuen-
di consilium. Hoc illi infamiam conflavit, cauebo ne
quid simile faciam. Hoc illi bene cessit, imitabor.

Nihil ultra vires.

13

Quod potes, id tentes, operis ne pondere pressus,
Succumbat labor, & frustra tentata relinquas.

Prius expende vires tuas, quam aggrediare nego-
rium, ne postea victus difficultate, turpiter relinquas,
quod temere suscepisti.

Consentire videtur, qui tacer.

14

Quod nosti haud rectè factum, nolito tacere:
Ne videare malos imitari velle tacendo.

Noli dissimulare, si quid videris non rectè fieri,
Videberis enim probare, cum siles. Silentium enim ali-
quando

liquando consensus esse videtur.

Rigor favore temperandus.

15

Iudicis auxilium sub iniqua lege rogato:

Ipsæ etiam leges cupiunt, ut iure rogantur.

Si premeris iniqua lege, hoc est, dura, & inhumana, confugas ad iudicis equitatem. Non enim hoc est contra legem, sed ex mente legum, ut ad equitatem redigantur, & temperentur. Iniqua lex est, cum summo iure contenditur. Veluti si pauper in vincula conijciatur, quod non aliat patrem, cum lex dicat: Liberi parentes alant, aut vinciantur. Aliquando lex durior est, ut terreat. In his iudex, hoc est, prator, aut princeps potest succurrere.

Feras, quæ tua culpa pateris.

16

Quod meritò pateris, patienter ferre memento.

Cumque reus tibi sis, ipsum te iudice damna.

Incommodum, quod tua culpa tibi accidit, non imputabis alij, quam tibi, & cum tibi sis conscius, damna te ipsum, tuique index esto, & ea te poena dignum existimato.

Multa legenda sed cum iudicio.

17

Multa legas facito, perlectis perlege multa,

Nam miranda canunt, sed non credenda poetæ.

Multa quidem legas, sed cum iudicio. Nec enim omnia vera sunt, quæ legis apud poetas. Fortassis pro Perlege, legendum est Perlune, hoc est, dele & corrige.

Modeste in conuiuium loquendum.

18

Inter conuiuas fac sis sermone modestus:

Ne dicare loquax, dum vis urbanus haberi.

In foro

In foro locus est eloquentia, in cubiculo silentij, in conuiuijs alternis sermonibus uti conuenit, usq; uenustis, & amœnis. Quidam dum humanitatem affectant, loquacitate molesti sunt reliquis conuiuijs, quibus non relinquunt loquendi spatium.

Fracundia uxorum non formidanda.

19

Coniugis iratæ noli tu verba timere:

Nam lacrymis struit insidias, dum fœmina plorat.

Uxores lacrymas habent in promptu. His expugnâe viros. Admonet igitur, ne quid commoueamur huiusmodi lacrymis. Fingunt enim eas sæpenumero, quò viros suos fallant. Velut cùm simulant se commoueri zelotypia, ut summ adulterium dissimulent, aut iratas se fingunt ei, quem afflictim amant. Pro Noli tu, legendum arbitror, Nolito.

Quæsitis utendum, non abutendum.

20

Vtere quæsitis, sed ne videaris abuti,

Qui sua consumunt, cùm deest, aliena sequuntur.

Vtere quæ parasti, non abutere, ne, profusis bonis tuis, cogaris vel impudenter rogare aliena, vel seruiliter ex alieno viuere, vel periculosè furari aliena.

Mors non formidanda.

21

Fac tibi proponas mortem non esse timendam,

Quæ bona si non est, finis tamen illa malorum est.

Mors ob hoc timenda non est, quòd finis est omnium huius vitæ malorum.

Uxor proba, si loquax, ferenda.

22

Vxoris linguam, si frugi est, ferre memento,

Namque malum est, nil velle pati, nec posse tacere.

*In amicis leuiscula quedam vitia ferenda sunt
si alioqui probi fuerunt. Velut in uxore si paulò sit lo-
quacior, aut lingua procacioris, ferendum est, si alioqui
pudica est, & frugi, hoc est, suo fruens officio, maximi
quod lingue morbus ei sexui peculiaris est. Malus est,
qui nihil vitij ferre potest in alijs, taceat praesertim cum
res facilis sit tacere. Sic enim uxor desinet obgannire, si
nihil respondeas, quemadmodum solitus est Socrates.*

Pietas erga parentes.

23

Dilige non ægra charos pietate parentes,

Nec matrem offendas, dum vis bonus esse parenti.

*Pietas, amor, & cultus est erga parentes, patriam,
deum, & qui loco parentum est. Quidam, veluti legibus
coacti, colunt parentes non ex animo. Dilige pa-
rentes charos pietate non ægra) id est, non*

coacta, neque grauati sed promp-

tè, & alacriter, & si quid

inciderit dissidij inter

parentes, ita al-

teri obse-

quaris, ut alterum non offen-

das, sed pietas tua ca-

reat omni mo-

lestia.

CATONIS DISTICHORVM

DE MORIBVS. LIBER

IIII.

P R Æ F A T I O.

SEcuram quicunque cupis traducere vitam,
Nec vitijs hæere animum, quæ moribus ob-
sunt,

Hæc præcepta tibi semper relegenda memento.
Inuenies aliquid, in quo te vtare magistro.

Et hoc proœmium est quartilibri. Si vis esse liber ab omnibus vitijs, & nullius mali conscius viuere, hæc semper habeas præ manibus, in quibus inuenies, in quo teipso magistro possis uti, hoc est, ut ipse regas, ac modereris vitam tuam, adiutus his præceptis.

Diuitiarum contemptus.

1

DEspice diuitias, si vis animo esse beatus :

Quas qui suspiciunt, mendicant semper auari.

Non iubet abicere diuitias, sed non magni facere. Etenim qui has suspiciunt, hoc est, mirantur, ac magni faciunt, dum non audent uti, quæ possident, & semper aliquid accumulanti, semper mendicanti, hoc est, egeni sunt.

Vinere ad naturam optimum.

2

Commoda naturæ nullo tibi tempore deerunt,
Si contentus eo fueris, quod postulat usus.

Si metiaris sumptus usu, hoc est, necessitate, non

C. iij.

ambitio.

ambitione, neque voluptate, nunquam tibi deerunt commoditates natura, quæ paucis contenta est, cum cupiditates immensum desiderant.

Res ratione regenda.

3

Cum sis incautus, nec rem ratione gubernes,
Noli fortunam, quæ non est, dicere cæcam.

Si res malè tibi succedunt tuapte negligentia, ne conferras culpam in fortunam, ut illam cæcam appelles, cum tu ipse magis parum prospexeris. Potest accipi bisariam (quæ non est) id est, quæ nulla est. Fingunt enim mortales hanc deam, cum nulla sit. Aut (quæ non est) subaudi cæca.

Amor pecunie ad usum.

4

Dilige denarium, sed parcè dilige formam,
Quam nemo sanctus, nec honestus captat habere.

Amare pecuniam ad usum, prudentis est. Amare, ut farma pascas oculos, avari, ac dementis. Denarium volunt omnes, formam soli mali captant.

In valetudine ne opibus parcas.

5

Cum fueris locuples, corpus curare memento,
Æger dives habet nummos, sed non habet ipsum.

Cum agitur de corporis valetudine, ne tum parcas diuitiis tuis. Etenim qui morbo non succurrit, ne minus pecuniam, is habet quidem nummos, at seipsum non habet, cum malè valeat. Mauult nummos esse saluos, quam seipsum, & illis frui, quam seipso. Fortassis pro Sed, legendum Se.

Castigatio paterna ferenda.

6

Vet.

Verbera cùm tuleris discens aliquando magistri:
Fer patris imperium, cum verbis exit in iram.

*V*apulasti puer à præceptore cùm discerās literas,
multo magis ferre conuenit, cùm pater te verbis obiur-
gat. Tulisti literatoris tyrannidem multo seniore, se-
ras & patris imperium, qui, etiam cum irascitur, ta-
men à verberibus temperat.

Certa, & utilia agenda.

7

Res age, quæ profunt. Rursus vitare memento,
In quibus, error inest, nec spes est certa laboris.

*D*e quibus dubites, ea ne feceris. Age illa, ex quibus
certa speratur utilitas. Rursus in quibus falli posses, &
incertum est profuturane sint, an nocitura, ab ijs ab-
stineas.

Libenter donandum.

8

Quod donare potes, gratis concede roganti.
Nam rectè fecisse bonis, in parte lucrorum est.

*D*ona libenter, si quid potes. Nam lucrum est, non
damnum, quod contuleris in bonos, & beneficium dando
accepit, qui digno dedit. Redit enim cum fœnore, quod
probo viro benefeceris.

Suspicio statim expedienda.

9

Quod tibi suspectum est, confestim discute quid
sit.

Namq; solent, primò quæ sunt neglecta, nocere.

*Q*uæ suspicionem habent mali, ea noli negligere, sed
statim examina, & require cuiusmodi sint. Nam ini-
rijs facile medeberis, si quid mali sit. At neglecta cres-
cunt, & maximè laedunt postea. Veluti si suspicaberis

C.v.

amicum

amicum alieniore esse in te animo, noli negligere quid
sibi velit, sed excute, unde hoc natum sit: & si quid est,
statim occurre nascenti malo.

Venus abſtinentia cohibenda.

10

Cum te detineat Veneris damnosa voluptas,
Indulgere gulæ noli, quæ ventris amica est.

Caue ne duplices morbum tuum. Venus enim utcum-
que feritur, duo simul ferri non possunt. A mare dam-
nosa res, damnosa gula. Quod si pariter utroque labo-
ras modo, superest, ut mox ad agestatem redigaris. Gus-
lam vocat studium exquisitorum ciborum, eamq; dicit
ventris amicam, quod per eam venter saginatur, res, &
fama decreſcit.

Homo malus fera pessima.

11

Cum tibi proponas animalia cuncta timere,
Unum hominem tibi præcipio plus esse timendum.

Cum tua sponte putes omnes feras esse timendas, meo
præcepto unum animal maxime timebis, nempe homi-
nem. Nam nulla bellua magis homini nocet, quam ho-
mo homini.

Sapientia fortitudini præferenda.

12

Cum tibi preualidæ fuerint in corpore vires,
Fac sapias, sic tu poteris vir fortis haberi.

Si natura dedit vires corporis, non statim vir fortis
eris, nisi adiunxeris ingenij vim, hoc est, sapientiam, qua
corporis robore rectè utaris.

Amicus cordis medicus.

13

Auxilium à notis petito, si forte laboras:
Nec quisquam melior medicus, quam fidus amicus.
Corporis

*Corporis morbos aperi medico, animi morbos aperi
fidei amico. Ille pharmacis sanat, hic verbis. Aliter.
Si quid morbi inciderit, magis amicum accersere, quam
medicum.*

Sacrificium, spiritus contribulatus.

14

*Quum sis ipse nocens, moritur cur victima pro te?
Stultitia est, morte alterius sperare salutem.*

*Veteres credebant expiari scelus commissum ma-
ctata pecude, qua nihil commiserat, & pro alieno pec-
cato innocens dabat poenas, cum is, qui peccauit, potius
mactari debuerit, quam victima. Stultè autem spera-
bant alienam mortem sibi saluti fore, cum sua quenque
mala de suo dependere oporteat.*

Amicus ex moribus diligendus.

15

*Cum tibi vel socium, vel fidum quaeris amicum,
Non tibi fortuna est hominis, sed vita petenda.*

*Amicus, quem velis adiungere, non aestimandus è
censu, sed ex moribus. Idem oportet fieri in vxoribus.*

Auaricia vitanda.

16

Vtere quaesitis opibus, fuge nomen auari.

Quid tibi diuitiae prosunt si pauper abundas?

*Frustra parasti diuitias, si partis uti non audes, &
inter magnas opes viuis inops. Nihil enim refert ha-
bere, si qua habes, nihilo plus tibi prosunt, quam ea,
qua non habes.*

Voluptas inimica fame.

17

*Si famam seruare cupis, dum viuis, honestam,
Fac fugias animo, quæ sunt mala gaudia vitæ.*

*Si cupis honestam tueri famam, noli amare volup-
tates*

tates honestas, nempe gula libidinis, & similia.

Senem etiam delirum ne irriseris.

18

Cum sapias animo, noli irridere senectati.

Nam quicumque, senex, sensus puerilis in illo est.

Cum per aetatem vigeat ingenium tuum, & animi vis, noli deridere senectutem, quæ minus animo valeat. Desipiscit enim omnis senex, & ad puerilem stultitiam redit. Aetatis igitur vitium ferendum, non ridendum est.

Opes fluxa, ars perpetua.

19

Disce aliquid. Nam cum subito fortuna recedit,

Ars remanet, vitamque hominis non deserit unquam.

Opes saepenumero subito fortuna eripit homini veluti incendio, furto, bello, naufragio. Verum ars eripi non potest. Hæc itaque certissima possessio est, quæ semper, & ubique te possit alere.

Mores ex verbis cogniti.

20

Perspicito cuncta tacitus quæ quisque loquatur:

Sermo hominum mores, & celat, & indicat idem.

Nulla res magis arguit, & aperit vitam, & ingenium hominis quam illius oratio. Hoc est, certissimum animi speculum. Igitur si vis hominem, cuiusmodi sit, cognoscere, perpende tecum qualis sit illius oratio. Sermo indicat mores hominis si loquatur ex animo, & celat idem, si vel taceas, vel dissimulanter loquaris.

Ars usu iuvanda.

21

Exerce studium, quamvis perceperis artem.

Vt cura ingenium, sic & manus adiuvet usum.

Vt evanescunt disciplina, nisi exercitatione confirmes, sic artificium opere confirmandum erit, ne excidat.

Vita

Vita contemptus.

22

Multum ne cures venturi tempora fati,
 Non timet is mortem, qui scit contemnere vitam.
 Si vis liber esse à metu mortis, discere vitam non ma-
 gni facere. Et, quemadmodum eleganter docet Aristo-
 teles, nullius rei incunda fruitio est, nisi quam aliquo
 modo contempseris.

Discendum, & docendum.

23

Disce, sed à doctis, indoctos ipse doceto,
 Propaganda etenim rerum doctrina bonarum.

Disce, non à quouis, sed ab his, qui possunt docere.
 Rursus, quod ab alys didiceris, id alys impartiri. Vi-
 lium enim rerum scientia non est premenda, sed per
 manus tradenda.

Bibendiaratio.

24

Hoc bibe, quod possis, si tu vis vivere sanus.
 Morbi causa mali est homini, quandoque voluptas.

Ne bibere supra virum. Brevis enim illa bibendi vo-
 luptas saepenumero conciliat homini molestum, & diu-
 turnum morbum.

Ne damnes, quod probaveris.

25

Laudâris quodcumque palam, quodcumq; probaris.
 Hoc videne rursus leuitatis crimine damnes.

Levis, & inconstans videbero, si quod aliquando co-
 ram multis laudâris, idem postea damnes. Quod si
 mutasti sententiam, fac sileas. Fortasse pro Vide, le-
 gendum est Fuge. Crimine) id est, suspitione, & cum
 vituperio.

Circumspectus in utraque fortuna.

26

Tranquillis

Tranquillis rebus, quæ sunt aduersa caueto.

Rursus in aduersis melius sperare memento.

Ne securus sis, cum fortuna tranquilla est, sed tempestatem caue. Rursum cum fortuna sanit, animum sustine spe melioris fortune, qua successura sit. In secundis rebus timerenda sunt aduersa, ne sis superbus. In aduersis rebus speranda sunt latiora, ne deficias animo.

Studio crescit sapientia.

27

Discere ne cesses, cura sapientia crescit.

Rara datur longo prudentia temporis usu.

Iuxta Solonis sententiam, oportet senescere semper aliquid addiscentes. Nam rara hoc est, singularis, & eximia prudentia, contingit. Longo usu id est, diutina experientia atatis. Quanquam mihi magis probatur hic ut sit sensus. Semper discere, studio crescit sapientia. Nam pauci sunt qui prudentes euadunt experientia rerum, vel quia paucis contingit diu vivere, vel quia complures stultitiam nox exierunt hac via. Certissima, ac breuissima ad sapientiam via est doctrina.

Parcè laudandum.

28

Parcè laudato. Nam quem tu sæpe probaris,

Vna dies qualis fuerit monstrabit amicus.

Ne laudes amicum effusius, cuius non feceris periculum. Siquidem ille sepius abs te laudatus, uno aliquo die declarabit alium fuisse se, quam tu pradicaris.

Discere ne pudeat.

29

Ne pudeat, quæ nescieris, te velle doceri:

Scire aliquid, laus est, pudor est, nil discere velle:

Quidam stulto quodam pudore malunt semper nescire

scire, quàm semel discere. Cum scire pulchrum sit, & pudendum nihil velle discere. Ergo honestum velle.

Rebus utendum ad sobrietatem.

30

Cum Venere, & Baccho lis est, & iuncta voluptas. Quod lautum est animo, complectere, sed fuge lites.

Exserpe quod inest boni, fuge quod adiunctum est mali. Exhilarat potatio, discutit curas, utere hac commoditate. Sed rursus ebrietas incitat ad iurgia, hoc cave. Item, Venus delectat, sed habet sua iurgia. Ama igitur absque dissidijs.

Tristibus, & tacitis non fidendum.

31

Demissos animo, ac tacitos vitare memento.

Qua flumen placidum est, forsitan latet altius vnda.

Tristes, ac tacitos vita. Videntur enim aliquid magni mali moliri, quemadmodum canendum est flumen, ea parte, qua tranquillum est. Nam illud profundissimum esse solet. Ita Caesar magis metuebat Brutum, & Cassium, pallidos, ac tacitos, quàm Antonium ebrium.

Sors sorti conferenda.

32

Cum tibi displiceat rerum fortuna tuarum.

Alterius spectata quo sis discrimine peior.

Quoties cadet te tua sortis, confer eam cum aliorum fortuna, & videbis te nibilo peiorem, hoc est, infeliciorem multis.

Vltra vires nihil aggrediendum.

33

Quod potes, id tenta. Nam lictus carpere remis,

Tutius est multo, quàm velum tendere in altum.

Aggredere tuta magis, quàm magna. Tutius enim

tuto

tutò navigare iuxta litus, & remis uti, quàm passis
velis periclitari in fluctibus. Nec enim omnibus fauent
venti fortuna.

Cum iusto iniquè non contendendum 34
Contra hominem iustum prauè contendere noli.
Semper enim deus iniustas vlciscitur iras.

Noli prauè, hoc est, malitiosè, & data opera, ac per-
uersè contendere cum homine iusto. Nam deus nun-
quam hoc relinquit inultum.

Fortuna utraque aequè ferenda. 35
Ereptis opibus noli gaudere incedendo,
Sed gaude potius, tibi si contingat habere.

Si diuitie contingant, gaude. Si erepta fuerint, noli
te cruciari, sed tunc utere philosophia. Neq, enim tan-
tum boni habent, ut sit admodum dolendum, si perierint.
Neq, rursus tantum mali, ut non sint libenter accipienda,
si forte contingerint. Constat carmen esse deprauatum.
Arbitror legendum. Noli incedere querendo. Porro que-
rendo, non est à quaro, sed à queror deperenti verbo.

Ab inimico quid ferendum. 36
Est iactura grauis, quæ sunt, amittere damnis.
Sunt quædam, quæ ferre decet patienter amicum,
Si verbulo ladat amicus, ferendum est. At damna
rerum nemo potest æque animo ferre. In his igitur ca-
uendum, ne ladamus amicum.

Tempori non confidendum. 37
Tempora longa tibi noli promittere vitæ.
Quocumque ingrederis, sequitur mors, corporis
vmbra.

Nemo potest sibi longevitatem promittere, cum mors hominem, quocunque erit, non aliter insequatur, quam umbra corpus. Fortasse legendum, Corpus ut umbra.

Deus quibus placendus.

38

Thure deum placare, vitulum sine crescat aratro.

Nec credas placare deum, dum exde litatur.

Non gaudet deus morte pecudum, ergo thuro ilitandum est illi, hoc est, re innoxia, & minimi sumptus. At hodie plerique Christianorum, licet apud hos sublatus sit mos immolandi pecudes, tamen deum, ac dios sibi tantum non diuinitos esse putant, si eis gemmas, aurum, argentum, serica suspenderit, vel ostentanda tantum, vel in luxum paucorum vertenda, immemores, hac semper à sanctis fuisse contempta, & si forte obtigerunt in egentium usus fuisse effusa.

A potentioribus læsus dissimula.

39

Cede locum læsus fortunæ, cede potenti:

Cedere qui potuit, prodesse aliquando valebit.

Qui rem habet cum proceribus, quoniam prodesse possunt in multis, necesse est, ut aliquando musset iniurias, id est, tacitus ferat. Ledunt enim aliquando potentes, & tyrannidem exercent. Hic igitur prudens illis debet cedere, ut postea per illos suis prodesse possit. Nam si resistens reddideris eos hostes, nec sibi, nec suis prodesse poteris.

Castiga teipsum.

40

Cum quid peccâris, castiga te ipse subinde,

Vulnera dum sanas, dolor est medicina doloris.

Ubi senseris te alicubi peccasse, statim pœnas sumi-

D

10 d

to de te ipso, & noli tibi ignoscere. Te ipsam obiurga, tibi ipsi labor & aliquid indicito. Nam ut in sanandis vulneribus dolor dolore sanatur (siquidem ne doleat, vulnus, infundis acra quæ mordent) sic ista reprehensio, tametsi amara est, tamen nedetur vitio animi.

Amicus mutatus non vituperandus. 41

Damnâris nunquam post longum tempus amicum, Mutavit mores, sed pignora prima memento.

Si tu, cum quo tibi fuit diutina consuetudo, forte mutatis moribus alium esse coeperit, hoc debes tribuere veteri necessitudini, ne vituperes eum, etiam si non est dignus, qui ametur.

Beneficiorum collatio attendenda. 42

Gratior officijs quo sis mage, charior esto, Ne nonien subeas, quod dicitur officiperda,

Ut sis charus omnibus, esto gratus officijs, id est, beneficijs, et benemeritis. Inuisum enim apud omnes est nomen officiperdæ. Sic enim vocant eum, in quem collocatum officium perditur. Nihil enim tam perit, atque id, quod confertur, ingratum.

Suspicionem tolle. 43

Suspectus, caueas, ne sis miser omnibus horis, Nam timidus, & suspectus, aptissima mors est.

Qui tibi fingit periculum, is nunquam non miser vivit. Nihil igitur huic aptius, quam mors, quandoquidem non potest iucundè vivere. Suspectus hic accipitur ætine pro suspicioso.

Humanitas erga servos. 44

Cum fueris servos proprios, mercatus in usus.

Et fa-

Et famulos dicas, homines tamen esse memento.

Sic utere servis tuis, licet emptiis, ut memineris homines esse, non pecudes. Quod empti sunt, fortuna fuit, quod homines sunt, in hoc tibi sunt pares.

Occasionem rei commodam ne pretermittas. 45

Quàm primum rapienda tibi est occasio prima.

Ne rursus quæras, quæ iam neglexeris antè.

Occasio, quam antè dixit frontem habere capillatam, statim est arripienda, ne si se subduxerit, frustra quæras postea, quæ prius contempseras.

Non latandum de repentino obitu. 46

Morte repentina noli gaudere malorum,

Fœlices obeunt, quorum sine crimine vita est.

Si mali subito moriantur, dolendum magis est, quàm gaudendum. Gaudendum potius in morte bonorum, quorum mors fœlix est. Vel sic. Si videris malos subito tolli, noli gaudere. Contingit idem bonis, & innocentibus, ut intelligas hoc casu accidere, non vindicta numinis.

Pauper simulatum vitæ amicum. 47

Quum coniux tibi sit, nec res, & fama labore:

Vitandum ducas inimicum nomen amici.

Si pauper habueris uxorem, quæ laboret fama, hoc est, de qua homines malè loquantur, ducas id est, existimes nomen amici vitandum esse, vipotè inimicum fama tue. Videberis enim prostituere uxorem hoc prætextu, & hoc nomine diuites pauperum uxores caprent, tametsi potest & alius esse sensus, nimirum hic. Si tibi sit uxor satis lauta, famaq; secunda, noli te dare

*in familiaritatem potentum, ne quid labis uxori, tibiq;
contrahas.*

Funge studium.

48

*Cum tibi contingat studio cognoscere multa,
Fac discas multa, vites nescire doceri.*

*Quò plura didiceris, hoc plura stude cognoscere, ne
videaris indocilis ullius rei.*

Breuitas memoriae amica.

49

*Miraris verbis nudis me scribere versus,
Hoc breuitas sensus fecit coniungere binos.*

*Sententia nudis verbis explicanda est. Melius enim
memini, nisi quae breuia sunt. Idcirco nudis verbis
singula praecepta singulis distichis complecti voluit, ut
apertior esset, et breuior.*

DICTA SAPIENTVM, E

*Græcis, ut habeantur, à nescio quo Gra-
culo utrunq; collecta, vel conficta
potius, Erasmo interprete.*

PERIANDRI CORINTHII.

Omnibus placeo.

Bona res quies.

Periculosa temeritas.

*Semper voluptates sunt mortales, honores autem im-
mortales.*

Amicis, aduersa fortuna ventibus, idem esto.

Lucrum turpe, res pessima. Quidquid promiseris, facito.

Infortunium tuum celato, ne voluptate afficias inimicos.

Veritati adhaere.

Age, quae iusta sunt.

Violentiam oderis.

Principibus cede.

Volupta-

Voluptati tempera.

Pietatem sectare.

A vitijs abstinere.

Supplicibus misericors esto.

Sapientum vere cōsuetudine.

Bonos in pratio habeto.

Probrum fugito.

Ea facito, quorum non possit pariterere.

Necui inuideas.

Quod iustum est, imitare.

Bene meritos bonora.

Calumniam oderis.

Cum erraris, muta consilium.

Omnibus teipsum prabe.

Magistratus metue.

Ne tempori credideris.

Seniorem reuerere.

Ne quauis de re doleas.

Parcite tanquam immortalis.

Ne efferaris gloria,

Cede magnis.

Mortalia cogita.

Ne prior iniuriam facias.

Mortuum ne rideto.

Consule inculpate.

A inreiuando abstinere.

Laudato honesta.

Beneficium repende.

Liberos institue.

Litem oderis.

Andi, qua ad te pertinet.

Responde in tempore.

Oculis moderare.

Spes fone.

Affabilis esto.

Diutina amicitia custodi.

Concordiam sectare.

Ne loquaris ad gratia.

Teipsum ne negligas.

Mortē oppete p patria.

Ex ingenuis liberos crea.

Sperato tanquam mortalis.

Arcanum ceta.

Opportunitate expectato.

Largire cum utilitate.

Dolorem fuge.

Amicis utere.

Delecta amicos.

BIANTIS.

In speculo teipsum contemplare, & si formosus apparebis, age, qua deceant formam: sin deformis, quod in facie minus est, id morum pensato pulchritudine.

Dij.

De

De numine ne malè loquare, quid sit autem, ausculta.

Audito multa, loquere parca.

Præintellige, & deinde ad opus accede.

Ne ob diuinas laudâris virum indignum.

Persuasione cape, non, vi.

Compara, in adolescentia quidem modestiam, in senectute vcrò sapientiam.

PITACI MITILENAEI.

Quæ factururus es, ea ne prædixeris. Frustratus enim rideberis.

Deposita redde.

A familiaribus, in minutis rebus laesus, seras.

Amico ne maledixeris. Inimicum ne putes amicum.

Uxori dominare.

Quæ feceris parentibus, eadem à liberis expecta.

Desidiosus ne esto. Inter amicos ne fueris index.

Ne contende cum parentibus, etiam si iusta dixeris.

Ne geras imperium, prius quàm parere didiceris.

Infortunatū ne irriseris. Ne lingua præcurrat mentem.

Quæ fieri non possunt, caue concupiscas.

Ne sis inaueris loqui.

Legibus pare.

Nosce te ipsum.

Ne quid nimis.

Ante omnia venerare numen.

Parentes reuerere.

Audito libenter.

Voluptatem coerce.

Inimicitiam solue.

Uxorem ducito ex equalibus, ne si ex ditioribus duxeris, dominos tibi pares, non affines.

CLEOBULI LIDI.

Ne sis unquam elatus. Domus curam age.

Libros enutrie.

Liberos tibi charissimos erudi.

Iuste

Iuste indicato. Bonis benefacito.
A maledicentia temperato. Suspiciant obycito.
Parentes patientia vince. Beneficii accepti memento
Inferiorem ne reicias. Aliena ne concupiscas.
Ne te ipsum precipites in discrimen.
Res amici diliges, ut perinde serues ut tuas.
Quod oderis, alteri ne feceris.
Ne cui miniteris. Est enim muliebre.
Citius ad infortunatos amicos, quam fortunatos pro-
ficiscere.
Lapis auri index, aurum hominum.
Voto nihil pretiosius.
Mendax calumnia vitam corrumpit.
Mendaces odit, quisquis prudens ac sapiens.

CHILONIS LACEDEEMONII.

Nosce te ipsum. Ne cui inuideas mortalia.
Temperantiam exerce. Turpia fuge.
Tempori parce. Iuste rem para.
Multiitudini place. Sapientia utere.
Moribus probatus esto. Ne quid suspiceris.
Odoris calumnias. Ne fueris onerosus.

SOLONIS ATHENIENSIS.

Deum colo. Parentes reuerere.
Amicis succurre. Nemini inuideto.
Veritatem sustineto. Ne iurato.
Legibus pareto. Cogita quod iustum est.
Iracundia moderare. Virtutem laudato.
Malos odio prosequitor.

DICTA SAPIENTVM.

THALETIS MILESII.

Principem honora. Amicos probato.
Similis tui sis. Nemini promittito.
Quod adest boni cōsulito. A vitijs abstineto.
Gloriam sectare. Vita curam age.
Pacem dilige. Laudatus esto apud omnes.
Susurronem ex adibus eyce.

DICTA SAPIENTVM EX

Ansonio carmine, atque in his extrema sen-
tentia fere semper est gemina, & disti-
cho comprehenditur.

PERIANDRI, CARMINE PHALEVCIO.

Nunquam discrepat vtile à decoro.
Id est, Nihil vtile, quod non honestum.
Plus est sollicitus, magis beatus.
Id est, Quo quisque diutior, hoc magis sollicitus vivit
Mortem optare in alium, timere peius.
Miser est, qui sedulo vitam mortem optat, sed miserior
qui semper timet mortem.
Faxis, ut libeat, quod est necesse.
Quod necesse est facere, fac ut libenter facias.
Multis terribilis, caueto multos.
Quem multi timent, is multos timeat necesse est.
Si fortuna tonat, caueto mergi.
Si fortuna iuuat, caueto tolli.
Ne extollaris fortuna prosperitate. In rebus aduer-
sis ne frangeris animo.

Biantis carmine Heroico.

Quanam summa boni? mens sibi conscia recti.
Id est,

*Id est, Quid optimum? Animus bene sibi conscius.
Pernicies homini quæ maxima? solus homo alter.*

*Id est, Homini maxima perniciēs est ab homine.
Quis diues? qui nil cupiat. Quis pauper? auarus.*

Diues est, non qui multa possidet, sed qui sua sorte contentus est. Auarus omnis pauper est, qui quod habet, non habet.

Quæ dos matronis pulcherrima? vita pudica.

Mulier etiam indotata, satis dotata est, si casta est.

Quæ casta est? de qua mentiri fama veretur.

Casti non, de qua fama turpiter loquitur.

Quod prudentis opus? cum possit, nolle nocere.

Quod stulti proprium? non posse, & velle nocere.

Proprium prudentis est, etiam cum possit, nolle tamen ulcisci. Malus etiam, cum non possit, optat tamen ledere.

PITTACI, CARMINE jambico trimetro.

Loqui ignorabit, qui tacere nesciet.

Eiusdem est artis, rectè tacere, & rectè loqui.

Bono probari malo, quàm multis malis.

Non refert quàm multi laudent te, sed quales. Nā ab improbis laudari, vituperari est.

Demens superbis inuidet fœlicibus.

Stultitia est cruciari fœlicitate malorum, quasi in vulgaribus bonis sit sita fœlicitas.

Demens dolorem ridet infœlicium.

Æquè stultum est gaudere calamitate malorum, quasi non, & antè fuerint infœlices.

Pareto legi, quisquis legem sanxeris.

D.v.

Quod

*Quod alijs præscripseris ipse seruat.
Plures amicos re secunda compares.
Paucos amicos rebus aduersis probeo.*

*Prospera fortuna conciliat multos amicos. At re-
stante fortuna pauci manent, sed sinceri.*

Cleobuli carmine Asclepiadeo.

Quanto plus liceat, tam libeat minus.

*Quo potentior es, hoc magis caue, ne quid pecces, &
quo plus tibi permittunt homines ob principatum, hoc
ipse minus permittas tibi.*

Fortunæ inuidia est immeritis miser.

*Cum bonis male est, fortuna imputatur, cum ea saepe
magnatum sit culpa.*

Fœlix criminibus nullus erit diu.

Fœlicitas modo parata, non est diuturna.

Ignoscas alijs multa, nihil tibi.

In alios lentus esto, in te ipsum seuerus.

Parcit quisque bonis, prodere vult bonos.

*Qui bonos viros tradit in manus bonorum, is seruat,
non perdit, quos prodit. Quāquam suspicor legendum.*

Parcit quisque bonis, perdere vult malos.

*Vt sit sensus. Qui malos, ac nocentes afficit supplicio,
is miseretur bonorum & innocentium, quos ab horum
violentia liberat. Et quisque, durius positum est pro*

Quisquis.

Maiorum meritis gloria non datur.

Turpis saepe datur fama minoribus.

*Laus parentum non tribuitur posteris. At probra
parentum saepe obijciuntur liberis.*

*¶ Chilonis, Carmine Choriambico, ex Choriambis
tribus, & amphibracho, videtur Sotadicum.*

Nolo minor me timeat, despiciatq; maior.

*Sic est moderata vita ratio, ut nec inferioribus sis
formidini, quod est tyrannicum, nec superioribus con-
temptui, quod est abiecta fortuna.*

Vive memor mortis, immemor ut sis salutis.

*Sic fuge turpia, quasi hodie moriturus. Sic cura ho-
nesta studia, quasi semper victurus. Quando hic ver-
sus deprauatus est, suspicor ita legendum.*

Vive memor mortis, ut sis memor & salutis. Aut sic,

Vive memor mortis, ne sis immemor & salutis.

Tristitia cuncta exuperes, aut animo, aut amico.

*In rebus aduersis, aut amice consuetudine felle mæ-
rorem, aut animo te sustine.*

Tu bene si quid facias, non meminisse fas est.

Benefacta tua predicent alij.

Grata senectus homini, quæ parilis iuventæ.

Illa iuuentus grauior, quæ similis senectæ.

*Florida senectus simillima est adolescentie. Morosa
iuuentus simillima est senectuti.*

SOLONI CARMINE trochaico.

Dico tunc vitam beatam, fata cum peracta sunt.

Nemo beatus, nisi qui sceleriter obierit diem.

Par pari iugato coniunx. Dissidet quod impar est.

Firmissima est amicitia, quæ inter pares coit.

Non erunt honores vnquam fortuiti muneris.

*Honos verus virtutis est premium non manus for-
tune.*

Clām

DICTA SAPIENTVM.

Clam coarguas propinquum, sed palam laudaueris.

Amicū laudato palam, sed errantem occultè corripe.

Pulchrius multo parari, quàm creari nobilem.

Clarius est nobilitas, quam ipse tuis virtutibus tibi parâris, quàm que ex maiorum imaginibus contingit.

Certa si decreta fors est: quid cauere proderit?

Sin sunt incerta cuncta: quid timere conuenit?

*Si fatum vitari non potest, quod prodest præscisse?
Sin incertum, stultum est timere, quod an euenturum
sit, nescias.*

THALETIS, versu Pentametro.

Turpe quid ausurus, te sine teste time.

*Quod apud alium puderet facere, ne solus quidem
ausis facere, veluti teipso teste.*

Vita perit, mortis gloria non inoritur.

Etiam post mortem vinit gloria benefactorum.

Quod facturus eris, dicere sustuleris.

Sile, si quid est in animo facere, ne quis impediat.

Crux est, si metuas, vincere quod nequeas.

Auges sibi molestiâ, qui timeret, quod vitari non potest.

Cum verè obiurgas, sic inimice iuuas.

*Præstat verè carpi ab inimico, quàm falsè laudari
ab amico.*

Nihil nimium satis est, ne sit, & hoc nimium.

Ne quid nimis. Nā modus oībus in rebus est optimus.

SEQUVNTVR MIMI PV-

bliani, ab Erasmo castigati, &
elucidati.

Erasmus Roterod. Lectori. S. D.

N hos deprauatissime scriptos, reperi commentario-
 los, longè prodigiosiores, quàm in Catonem, qui neque
 coelum, neque terram attingerent, & tamen accura-
 tissimè depictas, ceu rem sacram. O seculum illud infæ-
 lix. Sunt plerique senarij & ambici, sed Latine comœdiæ
 libertatem non fugientes, si quod diuersum genus incide-
 rit, annotabimus. Caterum qui scire uolet, à quam po-
 tentosis mendis hos Mimos vindicauerimus, is conferat
 cum his, quos ante nostram editionem habebant vulgatæ
 codices. Vale Lector, & fructuere.

Alienum est omne, quicquid optando euenit.
 Sensus est, Id quod nostro studio paratur, verè
 nostrum est, quod votis contingit, alienum est, nempe
 quod fortuna possit eripere.

Ab alio expectes, alteri quod feceris.

Qualis in alios, tales alij futuri sunt in te.

Animus vereri qui scit, scit tuto aggredi.

Qui intelligit periculum, is nouit cauere periculum.
 Temeritas autem periculosè rem aggreditur, quia ne-
 scit timere.

Auxilia humilia, firma consensus facit.

Concordia fortia facit, etiam quæ sunt imbecillia, con-
 traria discordia maximas opes debilitat.

Amor animi arbitrio sumitur, non ponitur.

Nobis in manu est non incipere amare, ubi cœperis.
 iam illi seruus es, nec potes excutere, cum uelis.

Aut amat, aut odit mulier, nihil est tertium.

Mulier nimis est vehemens in utranq; partem, ani-
 mal affectibus obnoxium. Quanquam huiusmodi vi-

ros etiam non paucos reperias, nimis in utranque partem vehementes.

Ad tristem partem strenua suspicio.

Qui parum sunt felices, magis laborant suspitione. Vel sic: Suspicio plerumque vergit in partem deterio-rem. Srenua) hic ciuam, ac propensam significat.

Ames parentem, si æquus est, aliter feras.

Bonum parentem ama, difficilem tolera, vel ob hoc, quia pater est. Equus dixit, pro cōmodo, et humano. Aspicere oportet, quod possis deperdere.

Serua, quod nolis perire. Oculi autem, hoc est, præsentia domini, optimi rei custodes.

Amici vitia si feres, facias tua.

Tibi imputabitur, quicquid peccat amicus, cum namq; admoncas.

Aliena homini ingenuo, acerba est seruitus.

Alijs seruire durum est ei, qui liber sit natus, & alijs imperare solitus.

Absentem lædit, cum ebrio qui litigat.

Mens enim ebrij non adest, cum qua loquendum est. Et tæque perinde est, ac si non adesset ipse.

Amans iratus multa mentitur sibi.

Multa enim constituit in animo, quæ nō præstat postea. Egone illam, quæ me, quæ illum? &c.

Auarus ipse miseriæ causa est suæ.

Nam sua sponte, & volens, pauper est.

Amans, quid cupiat, scit, quid sapiat, non videt.

Amans sine iudicio cupit, nec expendit salubre sit, an perniciosum, id, quod cupit.

Amans

Amans quod suspicatur vigilans somniat.

Qui amat, ipsi somnia fingunt, & inani spe sibi blandiuntur.
Ad calamitatem qualibet rumor valet.

Tristitia facile sparguntur in vulgus, quae recta sunt, & honesta, vix creduntur.

Amor extorqueri non potest, elabi potest.

Amor non potest subito ubique expelli, sed paulatim potest elabi.

Ab amante lachrymis redimas iracundiam.

Amans iratus lachrymis placatur.

Apertè mala cum est mulier, tum demum est bona.

Fucatum, & fraudulentum est animal mulier, eoque minime noxia, cum palam est mala. Indicat hic nullum esse bonam.

Auarum facile capias, ubi non sis idem.

Avarum non potest ferre avarus. Vel, Facile fallas avarum, nisi sis idem, quod ille est avarus & ipse.

Amare, & sapere, vix deo conceditur.

Non est eiusdem amare, & sanæ mentis esse. Perinde quasi velis cum ratione insanire, quemadmodum habet Terent.

Avarus, nisi cum moritur, nihil rectè facit.

Etenim cum moritur, tum demum permittit alios suis opibus frui.

Astute dum celatur, se ætas indicat.

Senectus celari non potest. Nisi fortè sic legendum est. Astu crimen celatur, ætas indicat. Tèpus enim aperit omnia.

Avarus damno, potius quàm sapiens, dolet.

Sapiens non cruciatur damnis rerum, sed is, qui magni

gni facit pecuniam.

Auaro quid mali optes, ni vt viuat diu ?

Propterea quod miserrime viuat. Summum igitur malum optat auaro, qui optat diuinam vitam.

Animo dolenti nil oportet credere.

Quandiu doles, ne quid tibi ipsi fidas. Nihil enim sani suadet dolor. Expecta donec resideat aegritudo, tum statue quid velis loqui, aut facere.

Alienum nobis, nostrum plus alijs placet.

Sue quæque sortis pœnitet. Aliena mirantur, verbis duntaxat. Ceterum si ad rem ventum, pauci velint, eum alijs commutare.

Amari iuueni fructus est, crinem seni.

Amor voluptas est in iuvene, scelus in sene, non voluptas.

Anus cum ludit, morti delicias facit.

Anum vicinam morti non decet lusus. Videtur enim mortem delectare velle.

Amoris vulnus, idem, qui sanat, facit.

Desiderij vulnus sanat idem, qui facit, si sui copiam facit. Alludit ad Telephi fabulam.

Ad pœnitendum properat, citò qui iudicat.

Ne statim pronunties. Nam precipitati iudicij sepi pœnitet.

Amicos res optimæ parant, aduersæ probant.

Et hoc carmen deprauatum est. Fortè sic legendum. Amicum optimæ res parant, tristes probant. Secunda fortuna conciliat amicos, aduersa explorat ficti sint, an veri.

Aleator quanto in arte est melior, tanto est nequior.

Hoc est carmen trochaicum. In mala re quò magis excellis, tantò sceleratior es. Veluti miles, quò melior est, hoc vir nequior.

Arcum intentio frangit, animum remissio.

Arcus frangitur, si uinium tendas. Animi viros augentur exercitatione, otio franguntur.

Bis est gratum, quod opus est, ultro si offeras.

Beneficium precibus extortum, magnam gratia partem perdidit. Quod ultro oblatum est, id bis gratum.

Beneficium dare qui nescit, iniuste petit.

Non debet uti beneficijs aliorum, qui ipse nemini benefacit.

Bonum est, fugienda aspicere alieno in malo.

Item Plantus: Feliciter sapit, qui alieno periculo sapit. Quid tibi sit fugiendum, id discas non tuo malo, sed ex aliorum malis exemplum sumito.

Beneficium accipere, libertatem vendere est.

Felicius est dare, quàm accipere. Perdit enim libertatem, quisquis utitur alterius beneficio.

Bona nemini hora est, ut non alicui sit mala.

Nulla fortuna secunda est, quæ non alicuius malo contingat.

Bis enim mori est, alterius arbitrio mori.

Mortem naturalem auiore animo ferunt homines adactam grauius.

Beneficia plura recipit, qui scit reddere.

Ingratis nemo plura committit. Quos experimur

E

gra-

gratos, in hos maiora conferimus.

Bis peccas, cum peccanti obsequium accommodas.
Nam & illū adiuvās, & te eiusdē malefacti reū faciō.
 Bonus animus læsus, grauius multo irascitur.

Lenis animus cum incandescit, vehementius commouetur.

Bona mors est homini, vitæ quæ extinguit mala.

Miseris mors est optanda quoque, ut qua finem adferat malorum.

Beneficium dando accepit, qui digno dedit.

Hunc versum nominatim citat Aulus Gellius inter Mimos Publianos.

Blanditia, non imperio, fit dulcis Venus.

Iucundum est, cum ex animo quis redamatur, non cum extorquetur mulieris obsequium.

Bonus animus nunquam erranti obsequium accommodat.

Qui probus est, ipse nunquam alteri peccanti assentitur.

Beneficium se dedisse qui dicit, petit.

Cōmemoratio beneficij dati, est reposcentis gratiam.
 Coniunctio animi, maxima est cognatio.

Arctius alligat mutua beneuolentia, quàm affinitas sanguinis. Fortè versiculus hic ita legendus est.

Beneuolus animus maxima est cognatio.

Nam & hoc modo carmen constat, & in hac altera, nempe B, reperiēbatur.

Beneficium saepe dare, docere est reddere.

Qui sapiens bene meretur de aliquo, is prouocat ad gratiam.

gratitudinem quadam pertinacia benefaciendi.

Bonitas verba imitari, maior malitia est.

Qui malus est, & bene loquitur, is plus quàm malus est.

Bona opinio homini tutior pecunia est.

Tutius est habere bonam famam, quàm divitias.

Bonum tamen si supprimitur, non extinguitur.

Veritas, & iustitia, premi potest ad tempus, sed emergit postea.

Bis vincit, qui se vincit in victoria.

Qui moderatè vivit victoria, is vincit, primum hostem, deinde animum.

Benignus etiam dandi causam cogitat.

Qui liberalis est, non expectat ut rogetur, sed ultro quarit occasionem largiendi.

Bis interimitur, qui suis armis perit.

Magis nobis dolet calamitas, cuius ipsi ministramus occasionem. Veluti si quis hominem euebat ad magistratum, à quo postea subvertatur.

Bene dormit, qui non sentit, quàm male dormiat.

Cum abest sensus mali, nihil est mali. Veluti si quis alto somno obrutus, non sentiat incommoditatem strati.

Bonorum crimen est officiosus miser.

Si calamitosus est, qui rectè vivit, hoc imputatur virtuti, cui dicunt aduersari fortunam. Vel sic: Quum eger necessarijs vir probus, in dedecus vergit bonorum virorum, qui virtuti non habeant bonorem.

Bona fama in tenebris proprium splendorem obtinet.

Decus recte factorum non potest obscurari. Lucet enim ipso pectore, si non resplendet opinio populi. Bene cogitata si excidunt, non accidunt.

Quod recte proposueris, etiam si ad tempus excidit animo, tamen non omnino perit.

Bene perdit nummos, iudici cum dat nocens.

Qui corrumpit iudicem pecunia, quum sit nocens, perdit eam, sed suo bono. Proinde bene perdit.

Bonis nocet, quisquis pepercerit malis.

Fit iniuria bonis, cum impunitas datur malis. Pauciores enim boni futuri sunt, si liceat impune malos esse. Bono iustitiæ proxima est severitas.

Severitas enim est iustitia rigidior, & exactior, vergens tamen ad clementiam.

Bonum apud virum cito moritur iracundia.

Apud malos viros ira tardissime senescit, apud bonos cito.

Bona turpitudine est, quæ periculum indicat.

Aut sic, quæ periculum vindicat. Satius est pudere, quam pigere. Pudor utilius est, per quem arcemur ab his, quæ periculose fecerimus.

Bona comparat præsidia misericordia,

In alios misericors, miretur, ut in ipsum fauente sint alij, si quid inciderit.

Bonarum rerum consuetudo pessima est.

Vilescit quod consuetum esse cœperit. Bonis rebus nihil debet esse charius. Charum est autem, quod rarum est.

Beneficium dignis ubi das, omnes obligas.

Virtuti enim datur, non homini. Et tuo beneficio bonus in ceteros omnes vitur.

Crudelis in re aduersa obiurgatio.

Consolandus est amicus, non obiurgandus, in rebus afflictis.

Cauendi nulla est dimittendi occasio.

Nunquam satis cauere aliquando. Nosendi est omittenda occasio, cauendi nunquam.

Qui semper dederis, ubi neges, rapere imperas.

Qui adsuenerit semper accipere, is putat iam sibi debere, quod datur, adeo ut si negaris, paratus sit eripere vi. Hoc ad magnas peculiariter attingit.

Crudelem medicum intemperans agor facit.

Aegroti intemperantia facit, ut medicus cogatur id duriora remedia descendere, nempe sectionem, aut vstrictionem, & similia.

Cuius mortem amici expectant, vitam oderunt.

Eius vita fuerit iniussa oportet, cuius amici mortem optant.

Cum inimico nemo in gratiam cito redit.

Non est statim fidendum inimico. Facile dissoluitur beneuolentia, at non facile sarcitur. Et ira, omnino tardissime senescit.

Citius venit periculum, cum contemnitur.

Magis nocet periculum his, qui negligunt, quam qui cauent.

Casti ad virum matrona parendo imperat.

Pudica uxor hoc imperat obsequio suo, ut quidquid velit, faciat maritus. & magis imperat cum obsequi-

tur, quàm cum exigit.

Citò ignominia, fit superbi gloria:

Arrogantiam semper sequitur infamia, & qui insolenter vitatur gloria, incidit in ignominiam.

Consilio melius vincas, quam iracundia.

Ira praeceptum est, prudentia sedata. Hac citius efficiēs, quā volēs, quā violentia, & furore.

Cuius dolor remediatur est patientia.

Omnis dolor lenitur patientia. Alia alijs malis sunt remedia. At patientia commune est malorum omnium lenimentum.

Cum vitia prosunt, peccat, qui rectè facit.

Cum expedit esse malos, tamen nocet esse bonos. Ex tunc premium est malefactoris, tum benefactoris poena est.

Contemni est lenius, quàm stultitia percuti.

Satius est contemni ob virtutem, quàm stultum quid agere.

Comes facundus in via pro vehiculo est.

Et hic versus citatur ab Arlo Gellio. Facundus confabulator facit, ut non sentias via sedium, perinde ac si vehiculo porteris.

Citò improborum læta in perniciem cadunt.

Non est diuturna malorum felicitas.

Crimen reliquit vitæ, qui mortem appetit.

Videtur accusare vitam suam, qui mortem appetit.

Cui plus licet, quàm par est, plus vult, quàm licet.

Hunc versiculum adscripsi ex Gellio. Cui plus permittitur, quàm æquum est, is plus sibi sumit quàm oportet.

Hoc connexit in tyrannos, & uxores.

Disci-

Discipulus est prioris, posterior dies.

Quotidiana rerū experientia reddimur prudentiores.

Damnare est obiurgare, cū auxilio est opus.

Cū amicus afflictus eget auxilio, tū obiurgare non est officiosum, sed damnare est. Primū eximēdus est calamitati, postea obiurgandus, quod sua culpa in eā incideris.

Diu apparandum est bellum, ut vincas celerius.

Qui in aggrediendo nimium properant, aliquando tardius conficiunt. Mora in apparendo nō dispendium sed lucrum ad negotium citō conficiendum.

Dixeris malefacta cuncta, quum ingratum hominem duxeris.

Ingratitudo omnia vitia in se cōplectitur. Nullum igitur conuictum dici potest contumeliosum. Versus est trochaicus.

De inimico ne loquare malum, si cogites.

Si cogitas nocere inimico, caue loquaris malē. Cavebit enim ille. Stultum est igitur maledicere. Nā si amicus est, iniquē facis, sin inimicus, minus ille nocebis.

Deliberare utilia, mora tutissima est.

Tutissimum est esse lentas consultatione. Nam precipitata consilia plerunque inauspicata.

Dolor decrescit, ubi quo crescat, non habet.

Quum malum venerit ad summum, tum necesse est, ut fiat remissius.

Dediscere flere fœminam, est mendacium.

Id est, fœmina nunquā hoc dediscit.

Discordia fit charior concordia.

Amantium ira, amoris redintegratio est.

Deliberandum est diu, quod statuendum est semel.

De quo non potes nisi semel statuerere, veluti de matrimonio, de sacerdotio, de hoc diu deliberandum est, prius quam aggrediaris.

Difficilem oportet aurem habere ad crimina.

Ne facile credas, accusanti quempiam.

Dum vita grata est, mortis conditio optima est.

Tum optimum est mori, cum adhuc dulce est vivere.

Damnum appellandum est, cum mala fama lucrum.

Lucrum cum iactura fame, damnum est non lucrum.

Ducis in consilio posita, virtus militum.

Frustra sunt fortes milites, si ducis prudentia regantur.

Dies quod donat, timeas, citò raptum venit.

Quod subito contingit, subito solet auferre fortuna.

Fortasse teneas legendum, pro timeas.

Dimissum quod nescitur, non amittitur.

Non est damnum, quod non sentis.

Etiam innocentes cogit mentiri dolor.

In tormentis saepe mentiuntur innocentes, ad alii cruciati.

Etiam peccato rectè præstatur fides.

Adeo seruanda est fides ut etiam malis in rebus aliquando præstanda sit.

Etiam celeritas in desiderio mora est.

Cupienti etiam festinatio videtur mora.

Ex vitio alterius sapiens emendat suum.

Ex alienis erratis sapiens colligit quid sit sibi cauendū.

Et deest, & superat miseris cogitatio.

Deest

Decet, quia non vident, quo pacto possint mederi
malis, & superest, quia intelligunt quid debuerint ca-
uere, sed sero.

Etiā obliuisci, quod scis interdum expedit.

Quaedam huiusmodi sunt, ut sint dediscenda. Legi
poterat, quod sis, ut sit sensus. Expedit aliquoties me-
minisse magis, quid praesens tempus, et res postulet, quam
tua dignitas.

Ex hominum quaestu facta fortuna est dea.

Studium lucri facit, ut fortuna credatur esse dea,
qua fideat. Aut ex quaestu id est, querimonia. Nam
illi imputant, si quid acciderit.

Effugere cupiditatem, regnum est vincere.

Vincere auaritiā, aut iram, plus est quam regnum.

Exuli ubi nusquam domus est, sine sepulchro est
tanquam mortuus. Opinor ita legendum.

Cui nusquam domus est, sine sepulchro est mortuus.

Id est, Exul, qui nusquam habet domum, perinde
est, ut mortuus insepultus, aut cui non est sepulchrum.

Exilium enim mors est civilis.

Etiā qui faciunt, odio habent iniuriam.

Nolunt sibi fieri iniuriam nec ii, qui faciunt alijs.

Eripere telum, non dare irato decet.

Irato non est danda occasio nocendi, sed potius adimenda.

Se denegare patriæ, exilium est pari.

Sic enim versiculum hunc mutauimus. Qui latet, &
non versatur in republica, is sua sponte exul est.

Etiā capillus vnus habet umbram suam.

Nihil est tam minutum, quod non possit aliquid.

Eheu quàm miserum est, fieri metuendo senem.

Miserrimum est consensescere metu mali, quod nondam aduenerit.

Etiā hosti est æquius, qui habet in consilio fidem.

Qui sequitur quod dicitur fides, non quod dolor, is etiā hostibus erit æquus.

Excelsis multò facilius casus nocet.

Us ex alto cadentibus periculosior est, ac facilior ruina, ita periculosius deicimur ex alta fortuna.

Fidem qui perdit, quo se seruet in reliquum.

Qui perdit pecuniam, habet in quod se seruet, qui fidem, nihil habet, cui se seruet.

Fortuna cū blanditur, captatum venit.

Insidiatur fortuna, cū blanda est, ita tum maxime habenda est suspecta, cum maxime prospera est.

Fortunam citius reperias, quàm retineas.

Difficillimum est retinere fortunam, ne mutetur, & maior virtus est tueri partem, quàm parare.

Formosa facies muta commendatio est.

Fauctur enim formosis, etiā si nihil dicant.

Frustra rogatur, qui misereri non potest.

Qui non potest mollescere precibus, quid opus est hunc rogare?

Fraus est accipere, quod non possis reddere.

Dolus est accipere beneficium à quoquam, cui non possit tantundem reddere.

Fortuna nimium, quem fouet stultum facit.

Magna felicitatis comites sunt stultitia, & arrogantia.

Fateri facinus is, qui iudicium fugit.

Qui

*Qui detraxit iudicium, indicat se sibi male conscius.
Felix improbitas, optimorum est calamitas.*

*Quoties fortuna fauet improbis, hoc fit calamitate
& malo optimorum.*

Feras, non culpes, quod vitari non potest.

*Hic versus nominatim citatur à Gellio. Quod mu-
tari corrigiq, non potest, id tacite ferendum est, non
vituperandum.*

Futura pugnant, ut se superari sinant.

*Sic instant futura mala, ut tamen vinci, vitariq, pos-
sint prudentia.*

Furor fit, læsa sæpius patientia.

*Et hoc carmen citatur à Gellio. Lenes cum sapius
provocantur, tandem irritati gravius irascuntur, quia
rarius, & serius commoventur.*

Ficta citò ad naturam redierint suam.

Simulata non diu durant. Et iuxta Flaccum.

Naturam expollas furca, tamen usque recurras.

Ordo, carminis inuersus est.

Citò ad naturam ficta redierint suam.

Fidem qui perdit, nil potest ultra perdere.

*Omnia perdit, qui fidem perdidit. Pote legendum,
pro potest.*

Facilitas animi ad partem stultitiæ rapit.

*Facile adducitur ad vitia, qui facilis est animo, ut
Micio ille Terentianus, qui ob facilitatem sexagona-
rius novus factus est maritus.*

Fides, ut anima, unde abiit, nunquam eò redit.

Ut vita semel amissa, nunquam reuertitur, sic nec fides.
Iuxta

*Iuxta illud: qui semel scurra, nūq̃ bonus paterfamiliās;
Fidem nemo vnquam perdit, nisi qui non habet.*

*Pecuniam nō perdit, nisi qui habuit. Et fidem is di-
citur perdidisse, qui non habuit, id est, qui perfidus fuit.
Fortuna obesse nulli contenta est semel.*

*Nultum malum venit sine incurſu alterius mali.
Fulmen est, vbi cum potestate habitat iracundia.*

*Versus est trochaicus. Potens cū irascitur, fulmu-
nat, non irascitur.*

*Frustra, cū ad senectam ventum est, repetes ado-
lescentiam.*

Et hic Trochaicus. Non licet inuenescere.

Proinde seni tractanda sunt senilia.

Falsum maledictum, maleuolum mendacium est.

*Qui conuitiatur, et mentitur, is malitiose mentitur.
Foeminae naturam regere, desperare est omnium.*

Omnes desperant se posse regere mulieris ingenium.

Per difficilia, vt facilia leuius feras.

Exerce te rebus difficilioribus, vt alia facilius feras.

Fortuna nulli plus, quā consilium, valet.

Consilium plus efficit, quā felicitas.

Fortuna vitrea est, quæ, cum splendet, frangitur.

Vitrum cū maxime lucet, tam facillime frangitur.

Ita splendidissima fortuna maxime durabilis est.

Feras quod lædit, vt, quod prodest, perferas.

Vt potius ex commodo, feras, incommodum.

Facit gratum fortuna, quam nemo videt.

*Fortuna facit inuidiosum, nisi lateat. Ergo dissimu-
landa est.*

Frugalitas miseria est rumoris boni.

Hunc versum addidi ex Gellio. Esse frugalem, rumor quidem bonus est, sed infelix, & parum vulgo laudatus, cui profusio magis placet. Nisi maioris miseriam accipere pro penuria, sine inopia. Nam tunc erit sensus. Qui laudatur frugalis, is non laudatur. Tertius sensus argutissimus est. Frugalitas est parsimonia vitium, sed sub honesto, laudatoq; nomine.

Graue præiudicium est, quod iudicium non habet.

Post præiudicia sequuntur iudicia, in quibus excutuntur præiudicia. At grane est illud præiudicium, quod non sequitur aliud iudicium, sed ipsum iudicii loco est. Veluti si princeps pro se ferat animum inimicum in quempiam, nullus est iudex, qui secus ausit iudicare. Grauiissima est probi hominis iracundia.

Vir bonus ut tardior est ad iram, ira gravior irascitur, si victa sit illius bonitas.

Grauis animi poena est, quem post factum poenitet.

Magnam poenam dedit, quem poenitet facti.

Grauis animus dubiam non habet sententiam.

Vir constans certa habet consilia.

Graue est malum occultum, quod sub aspectu latet.

Malum illud est immedicabile, quod prætexit bonæ rei personatum est. Nam hic Aspectum vocat personam.

Grauius nocet, quodcumque inexpertum accidit.

Nota mala, grauius dolent.

Grauior inimicus, qui latet sub pectore.

Affectus vitiosus maxime nocet homini, at is latet sub pectore, nec potest excui.

Gra-

Grauiſſimum eſt imperium conſuetudinis.

Conſuetudo plane tyrannidem quandam obtinet in rebus humanis, adeo ut ſtuliſſima quoque, ſi ſemel inoleuerint, renelli non poſſint.

Graue crimen, etiam cum dictum eſt leuiter, nocet.

Vcluiſi quis apud Anglos, vel loco vocet aliquem proditorem, non caret periculo, ob odium criminis.

Heu quam difficilis eſt gloriae cuſtodia.

Fama honeſta ſacillime contaminatur, & difficilius eſt eam tueri, quam parare.

Homo extra corpus eſt ſuum, cum irascitur.

Non eſt apud ſe, quiſquis irascitur. Reſpondet illi ſuperiori. Abſenti loquitur, qui cum irato liſigat.

Heu quam eſt timendus, qui mori tutum putat.

Qui mortem contemnit, ut vehementer eſt timendus, propterea quod aliena vita dominus eſt, quiſquis ſua contemptor eſt.

Homo, qui in homine calamitoſo eſt miſericors, meminit ſui.

Intelligit enim, ſibi poſſe accidere, ut ſit opus auxilio. Verſus eſt Trochaicus.

Eſt honeſta turpitude pro bona cauſa mori.

Glorioſior eſt infamia, vitam impendere iuſtitiae. Et hic Trochaicus eſt.

Habet in aduerſis auxilia, qui ſecundis commodat.

Et hic Trochaicus eſt. Qui cum feliciter agit, alij ſubuenit, huic alij ſubueniunt in rebus aduerſis.

Heu quam miſerum eſt laedi ab illo, de quo non poſſit queri.

Et hic trochaicus est. Durum est ladi vel ab amico, vel à potente, quod queri de altero non est honestum. de altero non est turum.

Hominem experiri multa, paupertas iubet.

Paupertas ingeniosa iost, & artium repertrix. Es Ingenium mala sèpè movent, iuxta Nasonem.

Heu dolor, quam miser est, qui in tormento vocem non habet.

Et hic Trochaicus est. In tormentis verum exquiratur. At quidam ita torquentur, ut non ansint verum dicere, scientes quid velit taceri, qui torquet.

Heu quàm poenitenda incurrunt homines viuendo diu.

In longa vita multa accidunt, qua nolis. Hic quoq; Trochaicus est.

Habet suum venenum blanda oratio.

Insidiosa est blandiloquentia, & melle litum venenum.

Homo toties moritur, quoties amittit suos.

Orbitas mors quaedam est.

Homo semper in sese aliud fert, in alterum aliud cogitat.

Hic est Iambicus tetrameter. Nemo nō est dissimulator.

Honestus rumor alterum est patrimonium.

Tantundem serè valet honesta fama, quantum patrimonium.

Homo nescit, si dolore fortunam inuenit.

Non sentiunt dolor, quo paratur aliquid commodi.

Honestè seruit, qui succumbit temporì.

Honestum est seruire temporì, & cadere fortuna ad tem-

ad tempus.

Homo vitæ commodatus, non donatus est.

Vita datur ad tempus, ut qui dedit, exigat suo iure, quandoque vellet.

Hæredem scire vtilius est, quàm quærere.

Quidam codices habent Ferre, pro Scire, Sapius est ferre qualemcunque hæredem, quàm nullum habere. Si legas Scire, sensus est. Præstat habere liberos, quibus tua relinquant, quàm circumspicere alienos, quibus tua relinquant.

Hæredis fletus, sub persona risus est.

Hæc quoque versus citatur à Gellio, Fletus hæredis est risus personatus, id est, dissimulatus. Gaudet enim etiam si fleat.

Habent locum maledicti crebræ nuptiæ.

Vulgus male sentit de muliere sapius nupta.

Inferior horret, quicquid peccat superior.

Quod principes peccant, id recidit in malum plebis. Inimicum vlciſci, vitam accipere est alteram.

Iucundissima res est vindicta, & velut altera vita. Primum vitam tuetur suam, deinde caput voluptatem ex vltione.

Id agas, ne quis tuo te merito oderit.

Odium effugere non possumus. Ne quis nos merito oderit, id cauere possumus.

Inuicem cùm retineas, exire incitas.

Qui non cupit manere, hunc quod magis retines, hoc magis cupit abire.

Ingenuitatem lædis, cùm indignum rogas.

Seruile

Seruire est, supplicem esse homini indigno. Leditur, igitur ingenuitas.

In nullum auarus bonus est, in se pessimus.

Nulli benefacit auarus, se verò etiam discruciat, custodia rerum suarum.

Inopi beneficium bis dat, qui dat celeriter.

*Bis gratum est beneficium, quod statim promptèq;
datur egenti.*

Instructa inopia est, in diuitijs cupiditas.

*Cupere cum abundes, inopia quadam est, non expedi-
ta, sed instructa, & onusta, quasi dicas, diues inopia.*

Inuitat culpam, qui peccatum præterit.

Qui dissimulat peccatum, is inuitat ut iterum peccetur.

Iucundum nihil est, nisi quod reficit varietas.

*Nihil tam dulce, quod non pariat satietatem, nisi
varietate conditur.*

Ingenuitas non recipit contumeliam.

Generosi, & ingenui animi est, negligere contumeliã.

Aut sic, generosus animus impatiens est contumelia.

Impunè peccat in eum, qui peccat rarior.

*Fortè sic legendum est. Impunè peccat, cum quis peccet
rarior. Aut, Impunè peccat in eum, qui peccat rarius.*

Ingratus vnus, miseris omnibus nocet.

*Vnius hominis ingratitudo facit, ut nec gratis suc-
curratur, cum egent.*

In miseri vita nulla contumelia est.

*Hoc carmen variè reperi deprauatum, & haud
scio, an rectè diuinârim. Non videtur contumelia,
quam facias in hominem malum, & infelicem. Nisi sis*

manis. In vitia miseri contumelia est dicere, id est, contumelia genus est insectari vitia hominis miseri, qui magis eget consolatione.

Inopie parua desunt, avaritie omnia.

Seneca citat huiusmodi Publij carmen:

Luxuria desunt multa, avaritia omnia.

Quaquam hic quoque versas constabit, si legas, Inopie desunt parua, siue pauca, quod ego malim. Multa desiderat pauper ad vitæ usum, sed auarus magis eget, qui nec id habet, quod habet.

Ita amicum habeas, posse ut fieri inimicum putes.

Et hic citatur à Gellio. Sic amia, tanquam os surus. Ita cõfidat amico, ut si fiat inimicus, nõ multũ possit ledere. Inuidiam ferre, aut fortis, aut scelix potest.

Fortunati negligunt inuidiam, vir fortis contemnit. In amore mendax semper iracundia.

Eadem est sententia, quam ante dixit,

A mans iratus multa mentitur sibi.

Inuidiam tacitè, sed minutè irascitur.

Inuidus habet iram suam, sed dissimulatam, et minutam, hoc est, de re nihili.

Iratum breuiter vites, inimicum diu.

Ira statim subsidit, odium diuturnum est. Odit autem, quisquis est inimicus. Ab hoc igitur diu cauendum est, imò, semper. Hoc ipsum admoret sapiens Hebraeus,

Ab hoste reconciliato cauendum.

Iniuriarum remedium est, obliuio.

(Optimè

Vindicta non medetur iniurijs, tibi factis, sed obliuio. Iracundiam qui vincit, hostem superat maximum.

Trocha-

Trochaicus est. Fortissimi est, iram suam vincere.

Hoc Alexander ille Magnus orbis domitor, non potuit.
In malis sperare bonum, nisi innocens nemo solet.

Et hic Trochaicus, Bona conscientia facit, ut in malis speremus superos auxiliaturos.

In vindicando criminosa est celeritas.

Quidam habent, in indicando. Ne sis praeceps vel ad ultionem, vel ad indicandum.

Inimicum, quamvis humilem, docti est metuere.

Sapientis est, non contemnere hostem, quantumvis humilem. Potest enim per occasionem nocere.

In calamitoso risus etiam iniuria est.

Miseri risu etiam offenduntur, et quibus res sunt minus secunde, ad suspicionem mali rapiunt etiam casu dicta.

Iudex damnatur, cum nocens absoluitur.

Cum absoluitur nocens, tunc iudex non innocens sit, oportet.

Ignoscere humanum, ubi pudet, cui ignoscitur.

Non ignoscendum est nisi poeniteat facti.

In rebus dubiis plurima est audacia.

Fortè legendum est, Plurimum, vel Plurimi. Multum valet audacia, cum res est dubia, hoc est, periculosa.

Illico nocens se damnat, quo peccat die.

Quisquis admittit scelus, illico sibi damnatus est in dice conscientia, etiam si iudex nemo pronuntiet.

Ita crede amico, ne sit inimico locus.

Idem dixit antea. Ita amicum habeas. &c.

Iratus, etiam facinus, consilium putat.

Qui irascitur, etiam scelus putat indicio, recteque fieri

*Aut, fratrus ledi se putat ab eo, qui bene consulto.
Improbè Neptunum accusat, qui iterum naufragi-
um facit.*

*Hos addidi ex Gellio. Qui semel expertus, iterum
exponit se periculo, imprudenter accusat fortunam.
Est autem & hic trochaicus tetrameter.*

Loco ignominiae est, apud indignum dignitas.

*Honor commissus indigno, non honestat eum, sed ma-
gis dedecorat.*

Laus ubi noua oritur, etiam vetus admittitur.

*Si iterum rectè facies, efficies, ut superiori de te fama
fidem habeant homines.*

Læso doloris remedium, inimicus dolor.

*Suum malum minus sentit, qui potest ulcisci.
Leuis est fortuna, cito reposcit, quæ dedit.*

*Fortuna inconstans statim reperit, & aufert, si
quid dedit.*

Lex vniuersi est, quæ iubet nasci, & mori.

Necessitas nascendi, ac moriendi, neminẽ nõ cõplectitur.

Lucrum, sine damno alterius, fieri non potest.

*Vnius lucrum damnum est alterius. At non item
in rebus animi.*

Lasciuiæ, & laus, nunquam habent concordiam.

Intemperantia semper obnoxia est infamiae.

Legem nocens veretur, fortunam innocens.

*Innocens & si non veretur leges: ut nocens tamen ti-
met fortunam. quæ nonnunquam opprimit innocentem.*

Luxuriæ desunt multa, auaritiæ omnia.

*Hunc versum Seneca citat in Controversijs. Mul-
tis*

is eget profusus, anarus eget omnibus. Illi multis est opus, qui multum absument. Huius nihil est satis, quum sit insatiabilis.

Malignos fieri, maximè ingrati docent.

Ingrati faciunt, ut qui benigni fuerint, contractius donent. Hos enim malignos vocat, id est, parcos.

Multis minatur, qui vni facit iniuriam.

Omnes expectant iniuriam ab eo, qui vni fecerit.

Mors omnis odio est. Sed facit sapientiam.

Molesta est mora in omni re. Tamen ea nos reddit sapientes, ne quid agamus temerè, aut inconsultò.

Mala causa est, quæ requirit misericordiam.

Innocentia non eget misericordia, sed æquum desiderat iudicem. At quum fiducia rei tota est in misericordia iudicis, pessimam habet causam.

Mori est fœlicis, antequam mortem inuocet.

Ille fœliciter meretur, qui tum moritur, dum adhuc incunda est vita, ac nondum huius radio mortem optat.

Quidam codices pro fœlicibus habent Felicium.

Miserum est tacere cogi, quod cupias loqui.

Durum est, quum non licet loqui, quod velis. Nam illis multò minus licebit facere, quæ velis, si loqui non licet.

Miserrima est fortuna, quæ inimico caret.

Fœlicitas incitat inimicitias. Ergo cui nullus innidet, is miserrimus sit, oportet.

Malus est vocandus, qui sua causa est bonus.

Qui bene facit commodi sui causa, is male facit.

Malus ubi bonum se simulat, tunc est pessimus.

Dissimulata malitia pessima est.

Metus cum venit, raru[m] habet somnus locum.

Timor abigit somnum. Aut, Non est dormitandum in periculo.

Mori necesse est, sed non quoties volueris.

Aliquando optant morte homines, cum mori non possint. At se metumtaxat moriendum. Nam à morte non datur remiscere. Hoc dictum aduersus eos, qui quoties accidit aliquid in vita molesti, mortem optant, quasi liceat remiscere.

Malè geritur, quicquid geritur fortunæ fide.

Quod à fortuna pendet, id parum est firmum.

Mortuo qui mittit munus, nil dat illi, adimit sibi.

Olim solebant inferias exhibere mortuis, hoc perit vniuersis, & nihil accipit mortuis. Trochaicus est.

Minus est quam seruus, dominus qui seruos timet.

Infra seruos est, qui seruos suos timet, nempe male sibi conscius.

Magis hæres fidus nascitur, quam scribitur.

Filius nascitur hæres, hæredipeta scribitur. Hoc aduersus illos qui fraudatis ijs, quæ natura coniunxit, ob offensam aliquam res suas ad alienos transferunt.

Malo in consilio fœminæ vincunt viros.

In rebus malis, plus sapiunt fœminæ, quam viri.

Mala est voluptas, alienis assuescere.

Dulcis estibus alienis. Sed fœda voluptas est assuescere alienis.

Magno cum periculo custoditur, quod multis placet.

Trochaicus est. Difficile est seruare, quod expetunt multi veluti pecuniam, aut formosam uxorem.

Mal

Mala est medicina, vbi aliquid naturæ peit.

Medicina quæ ledit naturam, dura est, velut quæ membrum auferit.

Mala naturæ nunquam doctrina indigent.

Ad mala vel citra doctorem sumus idonei, virtus discitur.

Miseriam nescire, est sine periculo viuere.

Qui sine periculo viuit, is foeliciter viuit. Vita tua quamuis humilis, foelicissima est.

Male viuunt, qui semper victuros putant.

Semper enim prorogant in crastinum, si quid est voluptatis, aut boni rei.

Maledictum interpretando facies acrius.

Quidam accusant consilium interpretatione, atque ita magis irritant.

Male secum agit æger, medicum qui heredem facit.

Inuitat enim, vt occidat.

Minus decipitur, cui negatur celeriter.

Minus enim diu sperat, & frustratur lenius.

Mutat se bonitas, quam irritas iniuria.

Boni fiunt mali, si prouoc.

Mulier quum sola cogitat, male cogitat.

Mulier apud se cogitabunda, aliquid malui voluit in animo. Pudor enim cobibet eum sexum, qui abest in solitudine.

Malefacere qui vult, nusquã non causam inuenit.

Malis nusquam deest occasio male faciendi.

Maleuolus semper sua natura vescitur.

Etiã si deest premium maleficij, tamen maleuo-

Im fruitur sua malitia, & vel gratis malum est.

Multos timere debet, quem multi timent.

Quem multi timent, hunc pauci amant. Is igitur vicissim timeat oportet, à quibus timetur.

Male imperando summum imperium amittitur.

Summum imperium est, bene imperare, id amittitur male imperando. Aut nullum imperium tam potens, quod non amittitur, si tyrannice imperes.

Mulier, quæ nubit multis, multis non placet.

Male audiunt vulgo, quæ sapius mutant maritum. Aut infelices sunt, aut incontinentes, aut inconstantes, aut morosa. Quæcunque enim nubit marito secundo, priori displicuit, à quo diuertit.

Malum consilium est, quod mutari non potest.

Nunquam te inuoluas huiusmodi nodo, ut explicare te non possis. Hunc versum adiecimus ex Aulo Gellio.

Nihil agere, semper infelici est optimum.

Qui infortunatus est in rebus gerendis, huic optimum est in otio viuere.

Nil peccant oculi, si animus oculis imperet.

Oculos incusamus, quasi ministrent occasionem malarum cupiditatum. At animus in culpa est, qui oculis non imperat.

Nil proprium ducas, quod mutari possit.

Nihil existimes verè tuum, ac ppetuū, q̄ possit auferri.

Non citò ruina perit vir, qui ruinam timet.

Fortasse sic legendum, ut sit Trochaicus:

Non citò perit ruina, qui ruinam pratimet.

Id est, non facile opprimitur incommodo, qui pre-
cauet

cavet incommodum, & non facile opprimitur periculo, qui periculum observat.

Nescis quid optes, aut quid fugias, ita ludit dies.

Iambicus est tetrameter. Ita ludit tempus, & fortuna vicissitudo, ut saepe qua putaris optima, & sentias maxima nocere, & contra.

Nunquam periculum sine periculo vincitur.

Et hic citatur à Gellio. Audendum est aliquo pacto, si cupias effugere periculum. Nam qui timet omnia, nunquam sese explicabit.

Nulla tam bona est fortuna, de qua nil possis quaeri.

Trochaicus est. Felicitati semper aliquid adiunctum est incommodi.

Nusquam melius morimur homines, quàm ubi libenter viximus.

Ibi mori optimū, ubi iucundè viximus. Trochaicus est,

Negandi causā anaro nusquam deficit.

Qui non dat libenter, semper aliquam invenit causam, cur non det.

Nimum altercando, veritas amittitur.

Moderata discrepatione veritas excutitur, at immoderata perditur, id quod prorsus accidit sophisticis quibusdam, ac rixosis disputatoribus. His versus à Gellio

Quotidie damnatur, qui semper timet. (citatur.

Qui sibi conscius semper timet supplicium, is quotidie damnatur.

Quotidie est deterior, posterior dies.

Semper aetas vergit, in peius, hoc est, mores hominum indies magis, ac magis degenerant.

Ridiculum est, odio nocentis perdere innocentiam.

Trochaicus est. Stultū est sic odisse peccatum, ut ipse peccet, veluti si quis ob impudicam uxorem veneno tollat adulterū, & sic puniat adulterū, ut ipse fiat, beneficus. Pars beneficij est, quod petitur, bene si neges.

Quidā ita molestē dant, ut gratiā amittat beneficij.

Quidam adeo commodē negat ut videantur dedisse.

Stultum est timere, quod vitari non potest.

Veluti mortem, aut aliud fatale incommodum.

Timidus vocat se cautum, parcum sordidus.

Suis quisque vitijs blanditur, exq; extenuat mutata nominibus.

Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam.

Et hic refertur ab Aulo Gellio. Si finas impunitum peccatum, facis ut iterum libeat peccare.

Tam deest avaro, quod habet, quā quod non habet.

Hunc senarium citat, Seneca in controuersijs.

Avarus non magis vititur suis, quā alienis. Vtrisque igitur ex aequo caret.

O vita misero longa, foelici brevis.

Et hunc refert Seneca. Infœlices laborant vita tedio.

Fœlicibus mors ante diem videtur accedere, quod vita tedium non sentiant.

ERASMVVS ROTTEROD.

LECTORI. S. D.

FAC meminere Lector, quæ hætenus legisti, Ethnicorum esse decreta, ut scias cum iudicio, esse legenda. Quæ nunc leges, ipsius Christi, & sanctæ Ecclesiæ sunt oracula, quæ tuto sequi possis imo quæ soli beatum possint efficere. Proinde sic lege, ut rem seriam, ac vale.

CHRI-

Christiani hominis Institutum

PER ERASMV M ROT.

AD GAL. V.

Valet in Christo fides, quae per dilectionem operatur.

FIDES.

Credo. *Primus articulus.*

Confiteor primum ore pio, veneror quo fideli.
*Mente Deum patrem, vel nutu cuncta potentem,
 Hunc qui stelligeri spatiosa volumina caeli.
 Et solidum omniparae telluris condidit orbem.*

Et in Iesum. ij.

*Eius item gnatum Iesum, cognomine Christum,
 Quem dominum nobis cognoscimus, ac veneremur.*

Qui Conceptus. iij.

Hunc Maria, afflatu diuini numinis, aluo.

Concepit virgo, peperit purissima virgo.

Passus sub Pontio. iiij.

Et graue supplicium immeritus damnavante Pilato;

Pertulit, infami suffixus in arbore mortem

Oppetuit, tumulatus humo est, clausique sepulchro.

Interea penetrat populator ad infera regna.

Tertia die. v.

Mox ubi tertia lux mæsto se prompserit orbi,

Emergit tumulo superas rediit in auras.

Ascendit. vi.

Inde palam atheream scandit sublimis in arcem,

Illic iam dexter patri assidet omnipotenti.

Iterum

INSTITVTVM

Iterum venturus. vij.

*Idem olim rediturus, ut omnem iudicet orbem,
Et viuos pariter, vitaq, & lumine cassos.*

Credo in spiritum. viij.

*Te quoque credo fide simili spirabile numen,
Halitus, afflatusque dei sacer, omnia lustrans:*

Sanctam Ecclesiam. ix.

*Et te confiteor sanctissima concio, qua gens
Christigena arcano nexu coit omnis in vnum
Corpus, & unanimis capiti sociatur Iesu.
Hinc proprium nescit, sed habet communia cunctis.*

Remissionem peccatorum. x.

*Hoc equidem in cœtu sancto, peccata remitti
Credo, vel ijs sacro fuerint qui fonte renati,
Vel qui diluerint ultro sua crimina fletu.*

Carnis resurrectionem. xi.

*Nec dubito, quin exanimata cadauera rursus
In vitam redeant, animos, sortita priores.*

Vitam æternam. xii.

*Viraque pars nostri, corpusque, animusque, deinceps
Iuncta simul, vitam ducens sine fine perennem.*

SEPTEM SACRAMENTA.

*Hoc quoque persuasum est, ecclesia mystica septem
Munera dispensat, qua Sacramenta vocantur.
Hinc varia dotes, & gratia plurima menti,
Cœlius inseritur, si quis modò sumpserit aptè.*

Ordo primus.

*Ordine namque sacro conferunt sacra potestas,
Vi fugare ministerijs, Christo auspice, sanctis.*

Maest.

Matrimonium. ij.

*Munere coniugij nati hunc prodimus in orbem,
Vsq̃ue adeò pulchri pulcherrima portio mundi.*

Baptismus. iij.

*Munere baptismi longè felicius idem,
Quàm prius in te Christe renascimur, at nouamur.*

Confirmatio. iiij.

*Deinde in amore dei nos confirmatio sacra
Constabilis, mentemque inuictò robore dura.*

Eucharistia. v.

*Mysticus ille cibus (Græci dixêre synaxin)
Qui panis, vinique palam sub imagine Christum.
Ipsam præsentem verè exhibet, intima nostri
Viscera cœlesti saginat, & educat esca,
Inque deo reddit vegetos, & reddit adultos.*

Pœnitentia. vi.

*Si quem forte deo capitalis reddidit hostem
Noxia, continuo Metanœa medebitur illi.
Restitue lapsum, recissaque fœdera rursum
Sarciet, offensi placabit numinis iram,
Commissi modo pœnitent, pigeat que nocentem,
Isque volens peragat præscripta piamina culpa.*

Vnctio. vii.

*Unguinis extremi munus nos munit, & armat:
Migrantemque animam per summa piacula, tuto,
Transmittit patria, & superis commendat, cunctem.*

Amor dei.

*Hæc indubitata fides, cui pectore certo
Nixus amabo patrem semper omnia cuncti potentem:
Qui*

INSTITVTVM

*Qui me condideritq̃, & in hunc produxerit orbem.
 Rursus amore pari dominum complectar IESVM,
 Qui nos afferuit, pretioq̃ redemit amico.
 Spiritum item sanctum, qui me sine fine, benigno.
 Asslatus fouet, atque animi penetralia ditans,
 Dotibus arcanis, vitali recreat aura.
 Atque hic ternio sanctus, & omni laude ferendus,
 Toto ex corde mihi, tota de mente, supremis
 Viribus, obsequio, meritoq̃ coletur honore.
 Hunc unum reuerer, & hoc se mel omnis in vno
 Spes mea figetur, hoc omnia metiar vno.
 Hic propter sese mihi semper amabitur vnus.*

Amor sui.

*Post hunc haud alia ratione, ac nomine charus
 Ipse mihi fuero, nisi quatenus omnis in illum
 Ille mei referatur amor, fontemq̃ reuisat.*

Fuga peccati.

*Culpam prætereà fugiam pro viribus omnem.
 Præcipue capitale tamen vitauero crimen,
 Quod necat, atque animam lethali vulnerat ictu.*

Superbia, Inuidia, Ira.

*Ne fastu tumeam, ne vel liuore maligno
 Torquear, aut bili rapiar feruente, cauebo.*

Gula, Luxuria, Pigrizia.

*Ne vel spurca libido, vel insatiabilis alvus,
 Impere, enitar, ne turpis inertis vincat.*

Auaritia,

*Ne nunquam saturanda fames me vexet habendi,
 Plus satis ut cupiam fallacis munera mundi.*

fuga

Fuga malorum hominum.

*Improba pestiferi fugiam commercia cœtus,
Omnia, summo animi conatu, proque virili.*

Studium pietatis.

*Atque hûc incumbam nervis, ac pectore toto,
Ut magis atque magis superet mihi gratia, virtus,
Augescatque pia animæ scientia cuncti.*

Deprecatio.

*Orabo, superosque precum libamine puro
Placare adnitar, cum tempore sedulus omni,
Tum verò eximie, quoties lux festa recurret.*

Frugalitas victus.

*Frugales epula semper, mensaque placbit
Sobria mundities, & avari nescia luxus.*

Ieiunium.

*Servabo reverens, quoties ieiunia nobis.
Indicit certis ecclesia sancta diebus.*

Mentis custodia.

*Sancta uti sint mihi secreta penetralia mentis,
Ne quid eò subeat fœdissime, nocensue studebo.*

Linguae custodia.

*Ne temere iuret, ne unquam mendacia promat.
Turpia ne dictu dicat, mea lingua, cauebo.*

Manus custodia.

*A furto cohibebo manus, nec ad vlla minuta
Viscatos mittam digitos, & si quid ademptum
Cuiquam erit, id domino properabo reddere iusto.*

Restitutio rei forte repereæ.

Id quoque restituiam, si quid mihi fortè repertum est,

Ale

INSTITVTVM

Me penes haud prudens aliena morari.

Amor maximi.

*Nec fecus atque mihi sum charus, amabitur omnis
Proximus. Est autem, ni fallor, proximus ille,
Quisquis homo est : at sic, ut amor referatur amici
Ad Christum, vitamq; piam, veramq; salutem.
Huc igitur fuerit, quoties opus, atque necesse,
Sedulus officio corpusq;, animumq; inuabo :
Vt mihi succurri cupiam, si forsân egerem.
Id tamen in primis prestabo utrique parenti,
Per quos visibili hoc nasci mihi contigit orbe.
Tum praeceptori, qui me erudit, instituitq;,
Morigerus fuero, ac merito reuerebor honore,
At rursus dulcisq; schola, studiisq; sodales
Semper (uti par est) sincero amplectar amore.*

Confessio.

*Si quando crimen fuero prolapsus in vllum :
Protinus exiter, pura ut confessio lapsum
Erigat, ac iusta tergatur noxia poena.*

Sumptio corporis Christi in vita.

*Ast ubi sacra me ad corporis, atque cruoris
Caelestes epulas, pietasq;, diesq; vocabit,
Illoris manibus metuens, accedere, pectus
Antè menm, quanta cura, studioq; licebit.
Purgabo maculis, virtutum ornabo nitelis.*

Morbus.

*Porrò ubi fatalis iam terminus ingruet aui.
Extremumq; diem cum morbus adeste monebit :
Maturè sacramentis me amare studebo.*

Atque

*Atque his muneribus, quæ ecclesia sancta ministrat,
Christigenæ reteget confessio crimina vitæ
Sacrificio, sumam Christi venerabile corpus.*

Mors.

*Quod si vicinæ propius discrimina mortis
Urgebunt, supplex accersam, qui mihi rite
Oblinat, ac signet sacro ceromate corpus.*

*Atque his præsidys armatus (sic uti dignum est.
Christicola) forti, ac fidenti pectore vitæ
Decedam, bonitate Dei super omnia fretus.*

Hoc fac, & viues.

RODOLPHVS AGRICOLA, IO. AGRICOLÆ, suo fratri, S. D.

Nihil habeo, mi frater, quod vel ego aptius tibi pro nostra necessitudine, ut qui frater sim tuus, afferre possim, vel tu potius pro tua ætate, ut qui prima iuuenta spacia ingrederis, ex me expectare debeas, quam ut undecunq; possim, ea tradam tibi, quibus & eruditione ornator, & vita melior euadas: Idq; dignum studiis meis, dignam amore nostro arbitror, minus ea parare tibi, quorum usus non tempore intercidat, non casibus obnoxius sit, sed quemadmodum natura perpetuo nos deuincti pignore, ita illa quoque, quæ à me accipit, solida perinde sint, perpetuq; tibi adiuncto futura. Quod si pulchrè apud Poëtam ille monuisse filium videtur, qui inquit.

Disce puer virtutem ex me, verumq; laborem.

G

Fortunam

Fortunam ex alijs, & ille quidem, cuius omnis cona-
 tur pendebat ex fortuna, omnis ad fortunam labor di-
 rigebatur, non immerito virtutis ego tibi hortamenta
 colligam, qui vitam haecenus eis impendi studijs, quae
 vera, certissimaq; ad virtutem ducunt via, quaeq; in re-
 bus humanis, quid expetendum sit, quid fugiendum, quid
 recte secusue fiat, veluti in speculo conspiciendum no-
 bis, considerandumq; proponunt. Cum sint autem per-
 multa quae ad vitae pertineant institutionem, Graecis,
 Latinisq; literis conscripta, egregia in primis, & ad-
 mirabilis Socratis ad Demonium Paracensis mihi vi-
 detur. Ea enim suauitas est dicendi, is ornatu, & vi-
 im dicam, sculptura orationis, tanta praeterea maiestas,
 utilitas, decor praeceptorum, ut si quemadmodum pugi-
 les meditados quosdam nodos, nexuq; habent, quibus in
 certamine subito, vel non cogitantes etiam utantur, ita
 nos quoque oporteat certa quaedam, & ad maium de-
 posita vitae habere praecepta, quae omnes nostras velut
 ad filum dirigant actiones, quorumq; tenax infixa me-
 ribus nostris memoria, recte nos luxum egredi ubique
 videri, hic libellus aptus vel maxime ad hanc rem, atque
 accommodatus mihi videtur. Eum itaque in Latinum
 sermonem e Graeco conuertere, rem scrupulosam conatus, ut
 numeros quoq; quoru ille fuit obseruantissimus, & sche-
 mata, vel, ut nos dicimus, exornationes orationis, quo-
 ad possem, imitarer. Per similiter enim cadentia, & de-
 sinentia, & aequata, et contrapositiona, et reliquos id genus
 ornatus, velutur oratio. Quoru ut studiosus praecipue
 Gorgias Leontinus, praeceptor ipse suus, aliq; aetatis illius
 sophista

sophistæ fuerunt, ita diligentior ipse, ut secuta ipsum, non affectata viderentur. Hunc ego legendum tibi etiā atq; etiā, & ad verbū quoq; ediscendum censeo, semperq; velut ante oculos, tanquam regulā quādam, vitæq; præscriptum habendum. Ita fiet, ut non solum instruat os tuum, verum animum quoque emendet. Quemadmodū enim ad doctrinam præcipuum est, intelligere quæ legas, ita ad virtutem maximum facere quæ intelligas.

ISOCRATIS AD DEMONI-

CVM PARAENESIS, PER RODOLPHUM AGRICOLAM È GRÆCO IN LATINUM SERMONEM TRADUCTA.

IN multis Demonice rebus, multum inuenimus distantes bonorum mentes, atq; malorum cogitationes, multò verò maximum accipere discrimen circa mutuam consuetudinem vitæ. Hi enim præsentēs solum amicos venerantur, alij eos quoque, qui longè absint, benevolentia prosequuntur. Ac malorum quidem amicitias tempus exiguum dissoluit, ac bonorum ne omnis quidem æui tractus exstinguit. Quum putem igitur eos, qui gloriam expetunt, quiq; suos eruditioni conatus destinant bonos, & nequaquam malos decere sectari, hanc orationem dono tibi misi, iudicium erga te benevolentia, signumq; cum Hipponico familiaritatis. Decet enim liberos quemadmodum facultatem, ita amicitia quoque paterna hereditatem suscipere. Video autem, & occasiorem nobis convenientem, & præsentis nos opportu-

nitatem temporis adiuvantem. Tu enim erudiri cupis,
 ego erudire alios adnitor. Tu sapientis studio adhuc
 teneris, ego deditos illi recta via deduco. Quicunque
 autem adhortatorias ad amicos suos orationes conscri-
 bunt, pulchrum illi quidem opus assumunt, non tamen
 circa id, quod est in philosophia præstantissimum, labo-
 rant. Qui verò adolescentibus præmonstrant, non ea,
 quibus vehementiam in dicendo consequantur, sed quo
 pacto vita, moribusq; industrij fiant, tæto magis, quàm
 illi audientibus prosunt, quantum interest, quòd illi ad
 sola ipsos verba confirmant, hi verò ipsorum quoque fa-
 cta emendant. Quamobrem nos non exhortationem
 tibi parantes, sed institutionem tibi scribentes, perge-
 mus nostri te consilij participem facere, quia res opor-
 teat adolescentes desiderare, & quæ rursus opera vita-
 re, qualibus item hominibus se coniungere, & quomodo
 suam ipsorum vitam institere. Quicunque enim vita
 cursum hoc itinere fecerunt, hi soli ad ipsam virtutem
 ingenuè adire poterunt, qua non res honestior, non con-
 stantior est vlla. Pulchritudo enim vel valetudine pe-
 rit, vel tempore flaccessit. Divitiæ vitiorum sunt potius
 quàm integritatis ministræ, facultatem nempe desidie,
 prabentes, & ad voluptatem iuvenes incitantes. Rebus
 prudentie coniunctum profuit, sine illa verò sapius enim,
 qui id habet, offendit, & corpora quidem eorum qui se
 exercent, adornat, industriam verò mentis obscurat.
 Virtutis autem possessio quorum bona fide mentibus
 ipsi coaluerit, sola confescent, divitijs potior, utiliorq;,
 generis splendore, quæque fieri nequeunt ab alijs, illa
 suis

suis viribus subdens, & multitudini metuenda constanter expectans, desidiā deducens, laborem laudem arbitrat̃ur. Hoc cognitū per facile est ex gloria certaminum Herculis, operūque à Theseo gestorum, quibus morum præstantia tantum laudis insigne operibus adiecit, ut omnis temporum posteritas rebus, quas gesserunt, effundere nequinerit oblivionem. Sed & in quoque memor patris tui vivendi secta, nonne habebis pulchrum, & domesticum coram, quæ à me tibi dicentur, exemplū? Neque enim parvi virtutem faciens neque sordidæ deditus, egit aetatem, sed corpus laboribus exercebat, animo pericula subibat, neq; extra modum divitias expetebat, sed presentibus quidem fruebatur bonis, veluti mortalis, gerebatque curam futurorum, velut immortalis. Neq; verò cōtempnē vitam instituerat, sed elegans erat, & magnificū simulque expositus amicis. Impensius laudabat officio ipsum prosequentes, quàm generis sibi necessitudinē deunctos. Persuadebat enim multo ad amicitiam efficaciorē esse naturam lege, mores gerere, electionem necessitate. Tempus enim in præsentia nos deficeret, si omnes illius actiones enumerare pergamus, exacteq; de illis nobis alio erit loco differendum. Nunc signum quoddam Hipponici susulimus naturæ, ad quem velut exemplar vitam formes oportet, legemq; tibi mores illius putes, & imitatore m te, emulūque virtutis paternæ, præbeas. Turpe namq; fuerit, pictores pulcherrima quæque exprimere animantium, & liberos nō imitari industriā parentum. Existimes autē nullum ita pugilem contra adversarios suos dicere me-
 ditari

ditari, sicut te considerare, quo pacto cum patris tui ratione viuendi decertes. Fieri autem non potest, ut animus quisquam taliter formet, nisi multis antè, honestisq; praeceptis fuerit expletus. Corpora namq; moderatis laboribus, animus verò actionibus honestis roboratur. Experiar igitur breuiter ea tibi exhibere, quibus obseruandis, in vita plurimum videaris virtutibus additurus, & gloriam cunctos apud homines consequuturus.

Primùm quidem piè diuina colas, non solum sacrificans, verum etiam, quòd iurâris, præstans. Illud enim affluentia opum est signum, hoc morum probitatis iudicium.

Numen venerare semper quidem, præsertim quod ciuitatis. Sic enim simul videberis sacra deo facere, legibusq; obtemperare.

Talem te exhibeas erga parentes, quales exhibere se tibi voles ex te progenitos.

Firma exercitationibus te corporis, non iis, quæ robari, sed quæ sanitati conducunt. Id adsequeris, si desinens laborare, tolerando adhuc labori sufficies.

Neque in risum proclinis esse velis, neque in verba fidens. Illud enim stulti est, istud furentis.

Quæ factu turpia sunt, ne dictu quidè putes honesta. Fac assuescas non tristis esse, sed cogitabundus.

Propter illud enim ferox, propter hoc prouidus esse crederis. Putes in primis decere te modestiam, pudorem, iustitiam, temperantiam. Istis enim omnibus contineri probitas adolescentium videtur. Neq; lati-

iurum te, si turpe quippiam feceris, speres. Vt enim alios celes, te ipsum tamen conscium habebis.

Deum time, parentes honora, amicos reuerere, legibus obedi, voluptates sectare glorie iunctas. Oblectatione enim cum honestate nihil est melius, sine illa verò nihil est peius.

Obiectationes diuites, tametsi fuerint falsæ. Vulgus enim veritatem ignorat, opinionemq; potius spectat.

Sic facito cuncta, velut neminem celaturus. Tametsi enim parumper occultos, postea tamen detegèris.

Plurimum tibi opinionis adiunges, si appareat ea te non facere, quæ, si fuerint ab alijs facta, reprehendas.

Si cupidè didiceris, multa quoq; disces. Quorum habes doctrinam, ea meditationum custodias curis, ac quæ nescis, ea perceptis adiunge doctrinis. Equè namque turpe est eum, qui utilem audit orationem, non addiscere, et cui datur ab amicis munus aliquod, nò recipere.

Vita otium studio percipienda eruditionis impende. Sic enim difficulter ab alijs inuenta, facile tibi percipere continget. Puta multitudinem præceptionum multis opibus esse potiore. Ista enim celeriter dilabuntur, ille in omne permanet tempus. Sola enim rerum omnium immortalis est sapientia.

Ne pigeat longum facere iter ad eos, qui conducibile se aliquid docere profitentur. Turpe namque fuerit mercatores tanta transire maria, quò cumulatioribus suas opes efficiant: adolescentes verò ne terra quidè sustinere proficisci aliquò, quatenus meliorem suam faciant mentem.

Moribus fac ut sis comis, verbis autem affabilis. Est autem comitatis, benignè obuios appellare, affabilitatis, familiariter cum ipsis verbis communicare.

Benignum te praebeas cunctis, optimis autem utaris, sic & illis inimicus non eris, & istis amicus fies.

Neque crebrò conuenias eosdem, neq; diu cum eis agas de eisdem. Satietas enim est omnium.

Exerce spontaneis te ipsum laboribus, ut adactos quoque perferre queas.

A quibus turpe est animum vinci, eorum dominum temperantiam exerce, lucris, ira, voluptatis, doloris.

Id autem contingit, si lucrum putaris id, quo gloriam augeas, non quo diuitijs addas.

In ira, si talis sis aduersus peccantes, quales delinquenti tibi esse alios velles, in incandis, si turpe putaue-
ris, seruis te tuis imperare, voluptatibus verò seruire, in aduersis, si alienas respicias calamitates, tibiq; quòd homo sis, in memoriam subinde deducas.

Verborum magis, quàm pecuniarum deposita tueri. Decet namque viros iureiurando si fideiiores prestare.

Consentaneum puta perinde malis nò credere, quom-
admodum fidem bonis habere.

Qua nolis efferri, n. mini dixeris, nisi tantundem expediat ea taceri, & tibi dicenti, & illis, qui audierunt.

Iusiurandum adactum propter duas accipito cau-
sas, vel ut te ipsum turpi crimine exoluas, vel ut amicos tuos in magnis periculis serues. Pecuniarum autem gratia nullum munus inuenieris. Vidaberis enim alijs peierare, alijs pecuniarum cupidus esse.

Nullum

Nullum fac amicum, nisi expleraueris antè, quo pacto prioribus sit usus amicis. Spera namque ipsum erga te futurum talem, qualis & ergo illos fuit.

Tardè fias amicus. Factus autem da operam ut permanear. Tantundem enim dedecoris est, & nullum amicum habere, & crebros subinde amicos mutare.

Neq; cum damno amicos probes, nec inexperius ipsorum esse velis. Hoc autem facies, si & cum nullius indigeas, te similes indigere, & illa quæ vulgari nihil referat, velut occultanda concedas. Deceptus enim opinionone, nihil offendes, Non deceptus, mores illorum rebus fictis nosces. Amicos proba, & ex vitæ aduersitate, & ex periculorum societate. Aurum enim igne perspicimus, Amicos verò inter aduersa cognoscimus.

Amicis hoc pacto uteris commodissimè, si non, ut ab eis rogeris, expectes, sed pollicens vltro ipsis in tempore succurras.

Æquè putes turpe, & ab inimicis superari iniurijs, & ab amicis superari beneficijs.

In familiaritate proba non solum malis tuis indolentes, verum etiam bonis nō invidentes. Ad ultos enim, qui cum infœlicibus mœrent, prosperitatis illorum invidia torquet.

Absentium amicorum fac memineris apud presentes, ut rationem etiam istorum quoque absentium habere videaris.

Circa vestitum elegans, non splendidus esse velis. Est autem elegantis quidem magnificum, splendidi vero esse profusum. Aua rerum non immensam possessionem,
G.v. sed

sed moderatam perfruitionem.

Contemne diuitiarum studio occupatos, atq; ijs, quæ habent, uti nescientes. Simile namq; contingit illis, quod equum possidenti bonum, & equitare nescienti.

Adnitere diuitias tibi, pecunias scilicet, atque possessiones apparare. Sunt autem pecunia illorum, qui rectè ipsis frui sciunt, possessiones, qui ipsis uti queunt.

Dilige quas habes facultates, duas ob causas, ut & magnum aliquod damnum resarcire, & amicis probis laborantibus possis opem ferre. Ad reliquum vite usum non plus a quo, sed moderate ista concupisce.

Amplectere quidem presentia, querasq; meliora.

Nalli calamitatem exprobaris. Communis enim est fortuna, futurum incertum.

Bonis benefac. Honestus enim thesaurus est gratia, quæ à bono viro debetur.

Si malis benefacias, simile tibi continget, quod qui alienos canes pascant. Illi enim danti, sicut tenerè accurrenti, allatrant. Mali quoque eos, qui prosunt, sicut qui nocent, similiter offendunt.

Adulantes aduersare perinde, atque fallentes. Utrique enim, cum eis fides habetur, iniuria afficiunt eos qui crediderunt.

Si amplexus fueris amicos, qui ad pessima gratificantur, non habebis unquam, qui tibi ad ea, quæ sunt optima, sequendum assistant.

Comem te prabeas eis, quibuscum conuersaris, & non insolentem. Superborum enim factum vix ferui quoque perferent. At morum comitatem cuncti benigniter

gniter acceptant.

Eris autem comis, si neq₃ iurgator sis, neque implacitus, neq₃ cum omnibus contendas, neq₃ ira eorum, cum quibus agis, celeriter occurras, neque si iniuste quidem fuerint irati, sed effervescentibus concedas, deinde ipsos, ubi relanguerit ira, reprehendas. Neq₃ inter ridicula serijs, neq₃ inter seria ridiculis gaudeas. Intempestivum enim, ubiq₃ est molestum. Neq₃ ingratè gratiam ineas, quod multis evenit, qui faciunt quidem, sed agrè tamen amicis inserviunt. Neq₃ cupidus fueris, vel culpandi, quia graue est, vel castigandi, quia est acerbum.

In primis caue tibi à potandi consuetudine. Quòd si quando tulerit tempus, ante ebrietatem surge. Cum fuerit mens vino corrupta, patitur idem, quod curru solent, qui suos effuderunt aurigas. Illi namque nullo ordine suis destituti rectoribus, feruntur. A nimis quoque plurima peccat ratione subuersa.

Immortalia sentias, magnitudinem animi præ te ferendo, mortalia verò, moderatè presentibus persuendo.

Tanto modestiam meliorem immodestia putes, quantum est, quod alia quidem omnia peruerse facta lucro sunt eis, qui illa admittunt. Sola autem immodestia damna afficit eam habentes. Plerumque enim, quos verbis offenderunt, illis rebus pœnas launt.

Quorū conciliare tibi amicitiam velis, boni quippiā de eis predices apud illos, qui sunt renuntiaturi. Principium enim amicitiae, laus est, inimicitiae vituperium.

Quum consulis præterita sumas in exemplum futurorum. Latens enim ex eo, quod apertum est expedi-

rissimè

certissime poteris cognoscere.

Delibera diu, celeriter verò confice, quod decreuisti.

Optimum puta, contingere nobis à deo prosperitatem, à nobis ipsis prudentiam.

Quibus de rebus liberè proloqui te pudeat, visq; cum amicis aliquibus de eis communicare, verbis velut de alieno negotio utere. Sic enim & illorum sententiam nosces, teq; ipsum haudquaquam manifestum reddes.

Quum super tuis rebus aliquem in consilium tibi assumes, considera primum, quo pacto suas ipse res gessit.

Qui enim malè administravit suas, nunquam bene consulat in alienis.

Ita poteris maximè ad consulendum excitari, si calamitates, quas affert temeritas, spectes. Sanitatis namq; tunc precipuè curam habemus, cum valetudinis aduersa dolorum recordamur.

Regum imitare mores, illorumque vita rationem sectare. Videberis enim amplecti illud, vel emulari. Itaq; apud multitudinem tibi maiorem contingit laudem assequi, & constantiore regum beneuolentia perfrui.

Obsequere legibus, quas reges statuunt. Firmissimam tamè legem mores illorū putes. Sicut enim, qui rempublicam gubernat, opus habet populum observare: ita sub principatu viventem, maximè regem decet honorare.

Magistratu præditus, nemine ad obeunda ministeria malo utere. Quæ enim ille deliquerit, eorum in re culpa refretur.

Ex publicis administrationibus abeas, non opibus cumulator, sed gloria honestior. Multis enim opibus præstan-

præstantior est multitudinis laus.

Nullam rem inhonestam, neque dicto, neque facto inueris. Videberis enim ipse talia facere, qualia facientes alios inueris.

Sic te compara, ut alijs superior esse possis. Sis tamen a quo contentus, ut iustitiam videaris expetere, non propter imbecillitatem, sed propter equitatem.

Legge iustam potius pauperitatem, quam diuitias iniustas. Tanto enim præstantior est opibus iustitia, ut illa solis diuitibus presint, hæc verò defunctis etiam gloriam præstet, et illo passim improbis contingant, hæc malis prorsus sint inaccessa.

Neminem tibi inuaxeris eorum, quibus iniustitia lucro est, sed potius eos, qui propter iustitiam ferunt iacturas. Iusti enim et si nulla alia re superant iniustos, honesta tamen spe ipsos antecellunt.

Omniū curam gere, quæ ad vitam pertinent. Maximeq; omnium præsentiam tui ipsius exerce: maximum enim in minimo est, mens bona in humano corpore.

Operam da, ut sis corpore laborum patiens, animo sapientiæ appetens, ut illo perficere possis decreta, hoc decernere facienda.

Quicquid dicturus es, prius apud animum tuum expe. Multorū enim cogitationem lingua præcurrit.

Putā rerum humanarum nihil esse firmum. Ita nec in prosperis letitia gesties, nec in aduersis dolore concides.

Duo tibi tempora ad dicendum deputa, vel cum sine aliqua de quibus exploratū habeas, vel de quibus dicere est

re est necesse. In solis enim istis potior est silentio sermo, in reliquis melius fuerit taceri, quàm loqui.

Gaude, cum tibi contigerint bona, moderateq, dole, ubi inciderint mala, neutrius tamen animi in alijs esse velis manifestus. Absurdum enim est, reconditas in domibus opes asseruare, & cogitationē in propatulo positam circumferre.

Magis dedecus vites, quàm periculum. Oportet enim malis formidabilem esse finem vite, probis verò vitam cum turpitudine coniunctam.

Conare in primis vitam in tuto collocare. Quod si tamen contigerit in periculum te deuocari, quere in bello salutem cum honesta opinione, & non cum pudenda fama. Mori nanque cunctis providentia decreuit. Sed honestè vita decedere, id bonis tantum viris proprium natura concessit.

Nec mirum tibi videatur, si multa, quæ diximus, haud quaquàm presenti tua conveniunt ætati. Non enim id me latebat, sed statui eadem opera & presentis vite consilium tibi proferre, & futuri temporis mentita relinquere, quæ quanto tibi sint usui futura, facile cognoscas. Qui verò tibi cum benevolentia cōsulat, difficulter consequeris. Vt ego reliqua non ex alio requiras, sed hinc velut ex erario proferas, decrevi nihil eorum prætermittere, quæcunque tibi possim in consilium afferre. Gratiam autem habes deo ingentem, si quam de te concepi, non me fallat opinio. Plerosque enim videmus, ut tibi incundissimis potius, quàm saluberrimis delectari: ita sedentibus à vero amicis po-
tius

tius accedere, quàm illis qui ad meliora hortentur. *Pe*
verò puto contra instituisse pergere, iudiciũ mihi tuum
circa reliquum vite cultum industriam sumens. *Qui*
enim rectissima sibi ipse agere indicit, consentaneum est
eum aliorum, ad virtutem exhortantium, monita non
segniter amplecti. *Præcipue* excitabit, ut rerum bone-
starum amore tenearis, si perspexeris, quòd ex ijs volu-
ptatib; perquam legitimè habemus. In socordia nanque,
satiandarumq; libidinum studio, continuo sunt labores
voluptatibus adiuncti. *Enixus* verò ad virtutem cona-
tus, modestaq; vite institutio sinceræ semper, certioresq;
referunt oblectationes. Et illic quidem gausi primum,
postea dolemus, hinc post laborem voluptates capi-
mus. In cunctis autem non rebus ita principij memini-
mus, quemadmodum exitus sensu monemur. *Plurima*
enim in vita non propter res ipsas agimus, sed conse-
quentium gratia elaboramus. Cogita autem quòd ma-
lis convenit passim, quicquid cernimus est agere. *Hanc*
enim protinus vite sibi regulam præscripserunt. Bonos
verò oportet nequaquam virtutem negligere, vel in-
multorum incurrere reprehensiones. *Cuncti* enim non
perinde oderunt eos, qui se fallunt, sicut qui probos es-
se iactant, nullaq; in re valgo sunt præferendi. *Rectè*
quidem: Nam siers, qui solis verbis fraudem struunt,
improbamus: quomodo eos qui tota aberrant vita, non
aspèrnandos putabimus? *Merito*que credimus istos non
solum in seipsos delinquere, sed & animi sui esse pro-
ditores. Ipse enim opes illi, gloriamq; & amicos pepe-
rit. Illi verò seipsos indignos hac sua felicitate fece-
runt

runt. Quod si oportet eum, qui mortalis sit, scrutari
 coniectura celestium mentem, arbor in familiarissimis
 suis maxime ostendisse, quo modo bonis sint, malisq; af-
 fecti hominibus. Jupiter enim Elcreulem, & Tantalum
 genuit, quemadmodum fabula tradunt, cunctiq; cre-
 dunt, & illum quidem propter virtutem immortalita-
 te donavit, hunc propter improbitatem gravissimis ca-
 lamitatibus oppressit. Quibus utentem exemplis ex-
 petere decet honestatem, & non modo his, que nos di-
 ximus, sed ex Poëtis pulcherrimum quodq; ediscere, &
 reliquos eruditos, si quid dixerunt utile scrutari.

10 Quemadmodum enim videmus apem omnibus flosculis
 b insidentem, & de unoquoque optima carpentem:
 ita oportet, qui disciplinam expetunt,
 nullius rei rudes esse, & undique que
 sunt vilia, colligere: Vix enim
 quis hac diligentia natu-
 ra poterit errata
 superare.

FINIS.

